

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**  
Husitská teologická fakulta

**Bakalářská práce**

Praha 2011

Iveta Motilová

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

Husitská teologická fakulta

**Bakalářská práce**

**Problematika multikulturního partnerství**

**Problems of multicultural partnership**

Vedoucí práce:  
RNDr. Jana Leontovyčová, CSc.

Autor:  
Iveta Motilová

## **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala především RNDr. Janě Leontovyčové, CSc. za odborné vedení a všestrannou podporu. Upřímné díky patří také doc. Pavlíně Janošové, Ph.D. a Mgr. Haně Oravcové za odbornou konzultaci a metodickou pomoc.

Všem blízkým rovněž děkuji za morální podporu a trpělivost.

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 30. června 2011

Iveta Motilová

## **Anotace**

Bakalářská práce s názvem Problematika multikulturního partnerství pohlíží na fenomén multikulturního partnerství z hlediska vymezení hlavních oblastí partnerského soužití, kde může díky vzájemné rozdílnosti partnerů nejčastěji docházet ke konfliktům. Tyto problémové sféry, které jsou determinovány sociokulturní odlišností partnerů, jsou v teoretické části rozpracovány do kapitol a pojednány jednotlivě. V kapitolách je pozornost postupně upřena k odlišnému chápání genderových rolí, zásadnímu vlivu orientační rodiny, problémům interkulturní komunikace a jejich konsekvenci. Základním teoretickým východiskem práce je multikulturalismus, který je ústředním tématem úvodní kapitoly teoretické části.

Ve výzkumné části jsou analyzovány výsledky kvantitativního dotazníkového šetření, na jehož základě byly srovnávány různé aspekty monokulturního a multikulturního partnerství nesezdaných heterosexuálních párů. Empirická část práce si za hlavní cíl kladla potvrzení hypotézy, že díky celé řadě spolupůsobících faktorů v multikulturním vztahu existuje větší riziko selhání páru.

## **Annotation**

Bachelor thesis entitled Problems of multicultural partnership looks at the phenomenon of multicultural partnership in terms of defining the main areas of partner cohabitation, where the partners can frequently be in conflicts due to the mutual differences. The problem domain that are determined by socio-cultural differences between both partners are developed into chapters and discussed individually in the theoretical part. In particular chapters, the attention is focussed gradually to a different understanding of gender roles, the crucial influence of the primary family, intercultural communication problems and their consequences. The basic theoretical starting point of this thesis is multiculturalism, which is the central theme of theoretical introductory chapter.

The results of the quantitative survey are analyzed in the research section. On the basis of this survey, different aspects of the monocultural and multicultural partnership of unmarried heterosexual couples were compared. The empirical part leads up to confirming of the hypothesis that there is a higher risk of partnership failure in a multicultural relationship due to a number of interacting factors.

## **Klíčová slova**

Multikulturalismus, interkulturní výchova, gender, genderové role, genderová identita, genderová socializace, genderové stereotypy, feminita, maskulinita, rodina, jazyková bariéra, neverbální komunikace.

## **Keywords**

Multiculturalism, intercultural education, gender, gender roles, gender identity, gender socialization, gender stereotypes, femininity, masculinity, family, language barrier, nonverbal communication.

# OBSAH

<b>ÚVOD</b> .....	<b>7</b>
<b>1 MULTIKULTURALISMUS</b> .....	<b>9</b>
1.1 POJEM MULTIKULTURALISMUS .....	9
1.2 PŘÍČINY VZNIKU MULTIKULTURALISMU.....	11
1.3 INTERKULTURNÍ VÝCHOVA .....	14
<b>2 PROBLÉMY SOCIOKULTURNÍ ODLIŠNOSTI</b> .....	<b>17</b>
2.1 OBLAST GENDERU.....	18
2.1.1 <i>Gender</i> .....	19
2.1.2 <i>Genderové role</i> .....	21
2.1.3 <i>Genderové stereotypy</i> .....	24
2.1.4 <i>Genderová identita</i> .....	27
2.1.5 <i>Genderová socializace</i> .....	28
2.2 VLIV RODINY .....	32
2.3 KOMUNIKACE .....	38
2.3.1 <i>Jazyková bariéra</i> .....	40
2.3.2 <i>Rozdíly v neverbální komunikaci</i> .....	42
2.3.3 <i>Rozdíly ve vyjadřování emocí</i> .....	45
<b>PRAKTICKÁ ČÁST</b> .....	<b>48</b>
<b>1 PLÁN VÝZKUMU</b> .....	<b>49</b>
1.1 CÍLE VÝZKUMU .....	49
1.2 HYPOTÉZY .....	49
1.3 VÝZKUMNÉ METODY .....	50
1.4 CHARAKTERISTIKA VÝBĚROVÉHO SOUBORU.....	50
<b>2 ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU</b> .....	<b>51</b>
<b>ZÁVĚR</b> .....	<b>65</b>
<b>POUŽITÁ LITERATURA</b> .....	<b>67</b>
<b>SEZNAM PŘÍLOH</b> .....	<b>74</b>
<b>SUMMARY</b> .....	<b>75</b>
<b>PŘÍLOHY</b> .....	<b>76</b>

## ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem zvolila: „Problematika multikulturního partnerství“. Hlavními motivátory mého výběru byly jednak lákavost a zároveň i naléhavá aktuálnost. Naše civilizace prošla zejména v průběhu posledního století mnoha zásadními změnami. Obecně se usuzuje, že po druhé světové válce svět vstoupil do éry postmodernismu – času postupného sílení globalizačních tendencí, stírání hranic mezi soukromým a veřejným, detabuizace některých společenských témat i odklonu od jednoho idolu a vzoru. Tato situace jednoznačně připravila živnou půdu pro kulturní („pestrobarevný“) pluralismus, který je v kontextu politických teorií označován jako multikulturalismus. Dalším průvodním znakem globalizace je dynamický pohyb obyvatelstva, jehož výdobytkem je mimo jiné i možnost poznat cizí kultury i s jejich „nositeli“. V současné době tak multikulturní partnerství rozhodně není nikterak výjimečné.

Ani já sama jsem „vůni dalek“ neodolala... A ačkoliv v mém případě již došlo díky této zkušenosti k úplnému „multikulturnímu vystřízlivění“ (alespoň, co se vztahů týče), mám kolem sebe stále mnoho známých a kamarádů, kteří si za partnera zvolili cizince. Téma multikulturních vztahů tak pro mě rozhodně neztratilo na přitažlivosti.

Nabízí se tedy otázka, jaký stimul vede jedince k netradičnímu výběru - jde jen o touhu zkusit něco nového a neznámého? Momentální fascinaci jinou kulturou? Či snad více racionální důvod - touhu zlepšit svoji ekonomickou situaci? Univerzální odpověď nalezneme jen stěží. Naskytá se ovšem ještě daleko zajímavější otázka: zda je takový multikulturní vztah schopen přežít? Zda má vzájemná sociokulturní odlišnost partnerů skutečně vliv na jeho „poločas rozpadu“?

Oslňující koktejl hormonů totiž není bezedný a počáteční vzrušení z nového, cizího a nepředvídatelného se může po čase proměnit v noční můru. Zákonitě dojde k nabažení se kulturních rozdílů - zvyky, které nám na začátku vztahu připadaly jako roztomilé a okouzluující, začínáme vnímat mnohem střízlivěji. A až se opar zamilovanosti vypaří, může být partnerova odlišnost rázem na obtíž.

Ve své práci bych se chtěla soustředit na fenomén multikulturního partnerství z hlediska vymezení hlavních oblastí soužití, kde díky vzájemné rozdílnosti může nejčastěji docházet k tření ploch.



Multikulturalismus je základním teoretickým východiskem práce a v zájmu zachování kompaktnosti a srozumitelnosti kompozice se tedy budu této problematice věnovat hned v úvodní kapitole teoretické části. Nejdříve se pokusím vysvětlit význam tohoto obtížně definovatelného termínu. Poté se soustředím na zmapování příčin vzniku tohoto fenoménu. Závěr kapitoly pojednává o hlavním nástroji multikulturality – multikulturní výchově.

Sféra partnerských problémů, které jsou determinovány sociokulturní odlišností partnerů, je ústředním tématem druhé kapitoly. Řeč bude především o problémech, které pro pár představují největší riziko možných partnerských neshod: odlišné chápání genderových rolí, zásadní vliv orientační rodiny jakožto primárního socializačního činitele a zmínka bude i o problémech interkulturní komunikace a jejich konsekvenci.

Pro větší srozumitelnost bych chtěla zdůraznit, že záměrem této práce není multikulturní typ partnerského soužití zatratit či jej jakýmkoliv způsobem devalvovat. Vzhledem k obšírnosti a komplikovanosti tématu partnerských vztahů bych si ani netroufla tvrdit, že jsou všechna multikulturní partnerství předem odsouzena k zániku. Snažím se zde pouze upozornit na celkovou náročnost takového soužití a poukázat na dílčí složitosti narušující jeho funkčnost a harmoničnost. Příčinou větší náchylnosti k nesouladu jsou podle všeho tři skutečnosti:

Dva jedinci s různou, více či méně kompatibilní osobnostní výbavou.

Různý původ - partneři pocházejí z odlišného sociokulturního prostředí a přirozeně je tak jejich vztah vystaven vyššímu riziku vzniku vzájemných nedorozumění a partnerských neshod.

Míra tolerance společnosti - multikulturní pár existuje v kontextu určité společnosti, která buď může být soužití nakloněna, nebo jej může znesnadňovat či dokonce ohrožovat.

Skutečným leitmotivem této práce je tedy potvrzení hypotézy, že díky celé řadě spolupůsobících faktorů v multikulturním vztahu existuje větší riziko selhání páru. Toto se rovněž pokusím prokázat ve svém kvantitativním výzkumu, kterému je věnována druhá část práce. V této empirické části budou výsledky mého šetření zhodnoceny a okomentovány.

# 1 MULTIKULTURALISMUS

V současné době je většina zemí světa obývána multietnickými společnostmi, tj. takovými populacemi, které jsou tvořeny příslušníky dvou a více etnik, rasových, náboženských či jazykových skupin, s více či méně odlišnou kulturou. V důsledku tohoto globálního “míšení” tak není ani soužití partnerů pocházejících z různých kultur nikterak výjimečné. Hranice států se díky globalizačním mechanismům postupně stírají a život s partnerem cizincem se stává běžnou součástí naší reality. Tato skutečnost nepochybně přináší mnoho výzev a podnětů – na straně druhé též mnoho konfliktů, zklamání a pocitů nenaplnění.

Budeme-li chtít uvažovat o smíšeném partnerském soužití, je potřeba vysvětlit relevantní pojmy, které tuto problematiku popisují. Jedním z těchto pojmů je multikulturalismus. V této kapitole se pokusím objasnit, co tento pojem znamená, a jaké jsou příčiny multikulturalismu. V souvislosti s tím zmíním i základní principy multikulturní výchovy, která je nástrojem multikulturality. Moderní společnost je nejen dynamická a rychle se měnící, ale je rovněž založená na multikulturních vztazích. Proto je propedeutika multikulturní výchovou zcela nezbytná pro pochopení a orientaci v moderní společnosti.

## 1.1 Pojem multikulturalismus

V současnosti se pojem multikulturalismus objevuje v různých souvislostech a je používán spíše intuitivně, bez jednoznačného vymezení. Díky této nejednoznačnosti je i definování pojmu komplikované.

Jedná se o pojem, který se obecně týká alespoň jedné z následujících problematik: problematika rasy, socioekonomické třídy, rodové příslušnosti, jazyka, kultury, sexuální preference či tělesné nebo duševní handicapovanosti.<sup>1</sup> Tento termín tedy v různých kontextech referuje ke zcela různorodým významům a v těchto významových odstínech tak může označovat zcela odlišné skutečnosti:

---

<sup>1</sup> Varianty – Interkulturní vzdělávací program společnosti Člověk v tísni. Dostupné na: <<http://www.varianty.cz/index.php?id=20&notion=26>>

### I. Proces:

Multikulturalismus jako dynamická výměna kulturních statků, vzájemné ovlivňování různorodých kulturních systémů, příp. i vznik systémů kvalitativně nových (tzv. melting pot).<sup>2</sup> Toto proslulé podobenství o “tavícím kotli”, které je založeno na představě slévání různých tradic a kulturních praktik v jednu společnou univerzální kulturu, však bylo záhy podrobena ostré kritice. V této souvislosti se ozývají hlasy různých etnorevitalizačních hnutí volajících po utvrzení (resp.objevení) etnických diferencí, nikoli jejich nivelizace. Cílem tedy není roztavení etnických skupin v procesu asimilace, ale skupinová rovnoprávnost a autonomie. Metafora o “tavícím kotli” je od konce 60. let postupně vytlačena přijatelnější gastronomickou metaforou “salátové mísy” (tzv. salad bowl), ve které si dílčí ingredience svoji jedinečnou chuť a formu, avšak všechny dohromady tvoří svébytný pokrm. Multikulturalismus tedy akcentuje tento trend, přičemž vytváří vizi společnosti, v rámci které vedle sebe nekonfliktně koexistují odlišná etnika. *“Tyto etnické skupiny se vyznačují jednotným (pokrevním) původem, sdílenou (etnickou) kulturou a kolektivní (etnickou) identitou.”*<sup>3</sup>

### II. Vědecká teorie:

Multikulturalismus je transdisciplinární vědeckou teorií, která se zabývá různými aspekty sociokulturní diverzity. V centru zájmu stojí pluralita světů, sociokulturních vzorců, komunikačních kódů a zkoumání možností přechodů a směny mezi relativně uzavřenými kulturními systémy. Teorie multikulturalismu kombinuje antropologické, filosofické, sociologické, psychologické, politologické, ekonomické a další přístupy.<sup>4</sup>

### III. Společenský cíl:

Multikulturalismus znamená též úsilí o vytvoření pluralitní společnosti zahrnující množství odlišných sociokulturních skupin. Soužití je založeno na principech tolerance,

---

<sup>2</sup> Tamtéž.

<sup>3</sup> Hirt, T.; Jakoubek, M.: *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit.*

Srv. Glazer (1997, s. 10) cit.in. Grillo, R.D.: *Pluralism and the Politics of Difference: State, Culture and Ethnicity in Comparative Perspective.* Oxford: University Press 1998, s. 194:

*Multikulturalismus je pozice, která odmítá asimilaci a obraz ‚tavícího kotle‘ jakožto podvod dominantní kultury, a namísto toho upřednostňuje takové metafory jako ‚salátová mísa‘ či ‚nádherná mozaika‘, ve které si každý etnický či rasový element v populaci udržuje svoji odlišnost.“*

<sup>4</sup> Varianty – Interkulturní vzdělávací program společnosti Člověk v tísni. Dostupné na: <<http://www.varianty.cz/index.php?id=20&notion=26>>

respektu, dialogu a konstruktivní spolupráce. Důležitou složkou a nástrojem multikulturalismu je interkulturní výchova.<sup>5</sup>

#### IV. Stav, typ společenské situace:

Multikulturalismus představuje koexistenci různých sociokulturních skupin se specifickými systémy institucí, tradic, významů, postojů a hodnot. Mezi těmito skupinami nemusí nutně docházet k interakci či spolupráci.<sup>6</sup> V tomto smyslu budu chápat multikulturalismus já ve své práci.

## 1.2 Příčiny vzniku multikulturalismu

Multikulturalismus je právem považován za fenomén postmoderní společnosti. Z perspektivy současných kulturních studií je chápán jako kosmopolitní životní styl a filozofie obhajující zachování původní kulturní, etnické, rasové a náboženské identity.<sup>7</sup>

Současný svět prochází výraznými a zcela zásadními změnami. Polský sociolog Zygmunt Bauman výstižně označil současnou dynamickou epochu metaforou „tekutosti“.<sup>8</sup>

Prostředí, do kterého jsme se narodili, se odlišuje od prostředí, ve kterém prožíváme svůj produktivní věk a ve kterém zestárneme. Obsah poznatků, který byl po staletí považován za pravdivý, se mění, a některá historická fakta jsou dokonce reinterpretována. Znalosti a dovednosti, které minulé generaci plně postačily k řešení některých životních situací, dnes nejsou povětšinou použitelné.<sup>9</sup> Je třeba hledat stále nová východiska a klíč k jejich řešení. Do této kategorie spadá i problematika soužití partnerů pocházejících z odlišných sociokulturních zázemí, které bylo v minulosti zcela vyjíméčné.

Široké téma multikulturalismu rovněž rozebírá Stuart Hall ve své eseji *Otázka multikulturalismu*.<sup>10</sup> Podle Halla je zrod multikulturalismu spjat s postkoloniální situací a globálními sociokulturními procesy, jako jsou nekontrolovatelný přechod k volnému trhu,

---

<sup>5</sup> Varianty – Interkulturní vzdělávací program společnosti Člověk v tísni. Dostupné na: <<http://www.varianty.cz/index.php?id=20&notion=26>>

<sup>6</sup> Tamtéž.

<sup>7</sup> Daly, S. ; Wice, N.: *Encyklopedie kulturních trendů devadesátých let*. Books, Brno 1999.

<sup>8</sup> Bauman, Z.: *Úvahy o postmoderní době*. Sociologické nakladatelství, Praha 2002.

<sup>9</sup> Varianty - Vzdělávací program společnosti Člověk v tísni, project : „Společenské změny a potřeba vzdělávání“, autor : Buryánek, J. Dostupné na: <[http://www.varianty.cz/download/pdf/texts\\_14.pdf](http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_14.pdf)>

<sup>10</sup> Hall, S.: *The Multicultural Question*. Pavis Papers, Faculty of Social Sciences, Open University, Milton Keynes 2000.

rozpad světové socialistické soustavy a zrod defenzivního neonacionalismu. Globalizace vytváří živnou půdu pro expanzi kulturních odlišností. Na rozpadu tradiční kulturní homogenity mají svůj podíl rasové a třídní rozdíly, regionální rozdíly a rozdíly v příjmech. Globalizace na jedné straně funguje jako nástroj kulturní homogenizace, na straně druhé přispívá ke kulturní diverzifikaci a vzniku nových „lokalismů“.<sup>11</sup>

Globalizace, informatizace společnosti a stav obecné plurality a multikulturality jsou skutečnosti, které zcela zásadním způsobem změnily život současného člověka. Tyto změny spolu souvisí a vzájemně se determinují. Díky globalizaci se svět stal propojeným ve všech aspektech života lidí - tedy ve smyslu demografickém, ekologickém, ekonomickém i politickém. Člověk již nežije pouze ve svém lokálním prostředí, ale dotýkají se ho procesy na celé planetě. Informace o veškerém dění ve světě mu jsou denně servírovány prostřednictvím médií. Všichni sdílíme životní prostor, pro který se vžilo označení „globální vesnice“.<sup>12</sup>

Dalším projevem globalizace je i migrace obyvatel, která umožňuje kontakt jedinců z různých kultur. Cestování a poznávání nových kultur se stalo jakýmsi trendem mladé moderní generace zvláště ve vyspělé části světa. Existují různé výměnné studijní či pracovní pobyty po celém světě, které nabízejí možnost vyzkoušet si na vlastní kůži život v jiné zemi a poznat tak tamější sociokulturní prostředí.

Masivní mobilita obyvatelstva přináší i možnost seznámit se samotnými „nosiči“ dané kultury a lze tedy konstatovat, že multikulturní partnerství není v 21. století nikterak výjimečné.<sup>13</sup>

Globalizace má svůj dopad nejen ve sféře politické, sociální, ekonomické, ale i na poli kulturním. V kulturní dimenzi globalizace dochází ke zintenzivnění kontaktu mezi kulturami a současně pak k celosvětovému šíření určitých kulturních vzorů.

V této souvislosti je častým tématem diskuzí proces westernizace či amerikanizace světa potlačující rozmanitost kultur a vznik nových kulturních forem jejich míšením

---

<sup>11</sup> Tamtéž, s. 225.

<sup>12</sup> Varianty - Vzdělávací program společnosti Člověk v tísni, project : „Společenské změny a potřeba vzdělávání“, autor : Buryánek, J. Dostupné na: <[http://www.varianty.cz/download/pdf/texts\\_14.pdf](http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_14.pdf)>

<sup>13</sup> Pozn.: Výzkumná část této práce se záměrně orientuje na páry mladší generace, které již pocítily pestrou škálu společenských jevů a změn v rámci globálního prostoru a mají zkušenost se soužitím s partnerem z odlišné kultury.

(tzv. hybridizace či kreolizace).<sup>14</sup> Není pochyb o tom, že západní kultura je v čele pelotonu a svou příslovečnou přímočarostí přerůstá hranice států, kultur i generací.

V souvislosti s tím je nutné zdůraznit, že proces globalizace je nezvratný. Nezasahuje však všechny části světa stejně a logicky jsou tedy i samotné důsledky globalizace velmi rozmanité. Jevy spjaté s globalizačním procesem jsou bezesporu pro lidstvo dvousečné - představují zároveň výzvu i ohrožení.<sup>15</sup>

Svůj podíl na proměně současné společnosti má bezesporu i informatizace společnosti. Informační technologie a proces jejich neustálé inovace významným způsobem ovlivňují nakládání s poznatky a mění nároky na lidské zacházení s informačními zdroji. Dostupnost informací je téměř neomezená.

Globalizace rovněž otevírá prostor pro dialog a komunikaci. Globalizovaný svět je světem otevřených společností a nelze zpochybňovat fakt, že takový svět je do značné míry mnohem více transparentní než svět izolovaných enkláv. Společnost je vnímána jako pluralitní v tom smyslu, že vedle sebe koexistují jedinci z různých skupin, jejichž zvyky, názory, náboženské vyznání, politické zaměření, sexuální orientace, etnický původ či životní způsoby, se liší. Po ne příliš úspěšných pokusech o národnostní, kulturní, politickou či třídní homogenizaci společnosti prožívá sociokulturní pluralita svoji renesanci.<sup>16</sup>

Průvodním znakem globalizace je i dynamický pohyb obyvatelstva, a je proto žádoucí, aby se různé etnické, náboženské, národnostní i jinak konstituované skupiny naučily soužití v rámci společně sdíleného regionu. Globalizační procesy, jejichž důsledkem je mimo jiné i nárůst sociokulturní rozmanitosti v evropském regionu, totiž není možné zastavit.<sup>17</sup>

Je však třeba mít stále na paměti, že v rámci každého státu dochází ke specifické recepci multikulturalismu a tedy i k rozvoji určitého typu etnopolitiky, přičemž konkrétní podmínky a historický kontext jsou hlavní determinanty celého procesu.<sup>18</sup>

---

<sup>14</sup> Barker, Ch.: *Slovník kulturních studií*. Portál, Praha 2006.

<sup>15</sup> Ehl, M.: *Globalizace pro a proti*. Academia, Praha 2001.

<sup>16</sup> Hirt, T.; Jakoubek, M.: *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2005.

<sup>17</sup> Varianty - Vzdělávací program společnosti Člověk v tísní, project : „Společenské změny a potřeba vzdělávání“, autor : Buryánek, J. Dostupné na: <[http://www.varianty.cz/download/pdf/texts\\_14.pdf](http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_14.pdf)>

<sup>18</sup> Hirt, T.; Jakoubek, M.: *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005.

### 1.3 Interkulturní výchova

Nyní se pokusím vysvětlit, jak s výše uvedeným souvisí interkulturní výchova. Interkulturní výchova si klade za cíl minimalizovat či zcela eliminovat etnické a rasové předsudky u dětí. Komplikovaná povaha předsudků (zejména jejich iracionální podstata a silný emoční náboj) však úkol multikulturní výchovy do značné míry znesnadňuje a viditelných změn je dosahováno jen těžko.

Na světě neexistuje národ či země, jehož příslušníci by byli zcela odproštěni od předpojatých postojů vůči příslušníkům jiných zemí či národů. Tyto navyklé vzorce chování úspěšně přežívají v rámci jednotlivých kultur a projevují se zejména ve vztahu mezi etniky, národy, rasami a kulturami. Psychologická podstata je u obou zmiňovaných pojmů shodná. M. Nakonečný výstižně definuje stereotypy jako „ *mínění o třídách individuí, skupinách nebo objektech, která jsou v podstatě šablonovitými způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují; nejsou produktem přímé zkušenosti individua, jsou přebírány a udržují se tradicí.*“<sup>19</sup>

Hlavními atributy stereotypů a předsudků jsou tedy jejich stabilita, generalizující hodnocení a univerzálnost.<sup>20</sup> Nositel předsudku tak vztahuje určité přejaté hodnocení na všechny příslušníky určitého etnika, národa či rasy a zcela tak opomíjí existenci reálných charakteristik jedince. Tyto fixované postoje postrádají racionální jádro - disponují však silným emočním podkladem. Často pramení z historie a nemají opodstatnění v současnosti. Vynikají vysokou setrvačností a jsou úspěšně předávány z jedné generace na druhou (a to verbálně i neverbálně) v rámci enkulturace. Tento proces lze definovat jako formální i neformální přejímání kulturních norem a zkušeností jedincem v průběhu jeho ontogeneze.<sup>21</sup>

Významnou úlohu při formování stereotypů hraje tzv. vnitroskupinová preference - tzn., že charakteristiky jedinců pocházejících ze stejné skupiny jsou neobjektivně hodnoceny pozitivněji (autostereotyp) než vlastnosti a chování lidí z jiných skupin (heterostereotyp).<sup>22</sup> Existenci rasových či etnických předsudků u dospělé populace vykazují snad všechny země světa. Vystává tedy otázka, jak je tomu u dětí a mládeže.

Odborníci se shodují na tom, že klíčovou roli ve vývoji předsudků sehrává kultura prostředí, z něhož jedinec pochází – což znamená, že v průběhu enkulturace člověk nasává

---

<sup>19</sup> Nakonečný, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*, Academia, Praha 1997, s. 223.

<sup>20</sup> Berry, J. W. et al.: *Cross-cultural Psychology. Research and Applications*, Cambridge U. P., Cambridge 2002.

<sup>21</sup> Hartl, P.; Hartlová, H.: *Psychologický slovník*, Portál, Praha 2000.

<sup>22</sup> Baumgartner In Výrost, J.; Slaměnik, I.: *Sociální psychologie*. ISV, Praha 1997.

nejen „pozitivní“ hodnoty, normy a tradice, ale i „negativní“ obsahy dané kultury, včetně předsudků a stereotypů.<sup>23</sup> Děti mají schopnost rozlišovat mezi etnickými a rasovými skupinami již od útlého věku a etnické předsudky si osvojují zejména prostřednictvím rodičů a příbuzných.<sup>24</sup>

Interkulturní výchova se snaží šířit osvětu v oblasti multikulturalismu a je tradičně vnímána jako jeden z nástrojů k vytváření multikulturní společnosti. Je však nutné zdůraznit skutečnost, že v podmínkách reálné společnosti se jakékoliv změny ve stereotypním myšlení dosahuje jen velmi těžko.

Interkulturní výchova má zásadní význam zejména pro mladou generaci, která se připravuje na život v multikulturní realitě, v níž se jedinci setkávají a budou se ve stále větší míře setkávat s příslušníky jiných národností, etnik, ras, náboženství, s lidmi jiného životního stylu a jiných uznávaných hodnot.<sup>25</sup>

Hlavní úkol multikulturní výchovy spočívá v rozvíjení porozumění sobě samým a hodnotám své kultury. Cílem je podpořit nenásilnou integraci jedinců v širším multikulturním prostředí při zachování vlastní kulturní identity. Multikulturní výchova se zaměřuje zejména na poznání a pochopení kulturních odlišností mezi lidmi nejrůznějšího původu, mezilidské vztahy, interkulturní komunikaci a adaptaci v multikulturní společnosti. Je třeba naučit se vzájemné toleranci a chápat, že všichni lidé jsou odlišné osobnosti - individuality se specifickými zvláštnostmi, bez ohledu na svůj původ a rozdílné projevy sociokulturních vzorců. Na lidskou bytost je nutné nahlížet nejen jako na nedílnou jednotu tělesné a duševní stránky osobnosti, ale i jako součást určitého etnika.<sup>26</sup>

Diference by měla být vnímána jako příležitost k vlastnímu obohacení (nikoliv jako potenciální zdroj konfliktu). Interkulturní edukace nemalou měrou přispívá k vytváření respektujících vztahů mezi příslušníky různých etnik s cílem eliminovat negativní trendy, které v mnoha multikulturních společnostech hojně bují (růst meziskupinové tenze, diskriminace, xenofobie, rasové násilí, ale také krize identit).

Tato edukativní strategie by měla vést k respektování neustále rostoucí kulturní diverzity a otevírat nový prostor různým způsobům života, myšlení a chápání světa.

---

<sup>23</sup> Průcha, J.: *Interkulturní psychologie*. Portál, Praha 2010.

<sup>24</sup> Giddens, A.: *Sociologie*. Argo, Praha 1999.

<sup>25</sup> Varianty - Vzdělávací program společnosti Člověk v tísní, project : „Společenské změny a potřeba vzdělávání“, autor : Buryánek, J. Dostupné na: <[http://www.varianty.cz/download/pdf/texts\\_14.pdf](http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_14.pdf)>

<sup>26</sup> Rámcový vzdělávací program MŠMT pro gymnázia z r. 2007.



V multikulturním světě jsou často zvyky a způsoby chování různých kulturních skupin poznamenávány rozbroji a konflikty, ale zároveň je v něm nesčetně možností pro vzájemné obohacování. Interkulturní výchova napomáhá jedinci rozvíjet chápání, učí jej přijímat různorodost jako pozitivní jev a hodnotit rozdíly mezi lidmi z různých kultur jako přínosné. Hlavní cíl je tedy naučit se orientovat se v multikulturním světě a být schopen nekonfliktní a úspěšné komunikace s jedinci s různým sociokulturním zázemím.<sup>27</sup>

---

<sup>27</sup> Varianty - Vzdělávací program společnosti Člověk v tísni, project „Definice a cíle interkulturního vzdělávání“, autor : Buryánek, J. Dostupné na: <[http://www.varianty.cz/download/pdf/texts\\_16.pdf](http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_16.pdf)>

## 2 PROBLÉMY SOCIOKULTURNÍ ODLIŠNOSTI

Navzdory skutečnosti, že společnost prochází extrémně dynamickou vývojovou etapou a stala se tudíž dějištěm mnoha politických, ekonomických, společenských a kulturních proměn, některé hodnoty si svou důležitost nadále uchovávají. Do této kategorie lze jednoznačně zařadit i hodnotu partnerství, jehož prostřednictvím je uspokojována potřeba citové jistoty, lásky, naplněné intimity a seberealizace. „*Lidé si potřebují stále potvrzovat svou totožnost a svůj význam tím, že své zkušenosti, plány, starosti a naděje sdílejí s blízkým člověkem.*“<sup>28</sup> Problematika partnerského soužití je obecně velmi široké a značně komplikované téma. Ani sebelepší rodinný poradce či odborník na mezilidské vztahy není schopen předložit algoritmus garantující funkčnost vztahu dvou jedinců. Každý člověk je pro druhého partnera vlastně „cizincem“ a to v tom smyslu, že jeho/její osobnostní výbava pro nás představuje jakousi velkou neznámou, kterou se vzájemným poznáváním pokoušíme dešifrovat.

V současné době již nemáme pochybnosti o tom, že osobnost člověka je výsledkem interakce endogenních (genetické dispozice) a exogenních faktorů (prostředí). Člověk se rodí do určité společnosti jako relativně izolovaná biologická jednotka a teprve na základě společenské interakce získává specifické sociální zkušenosti. Ty plní především orientační funkci a jsou zároveň zdrojem mimořádně důležitého pocitu jistoty a bezpečí. Společnost vytváří sociální klima, které příznivě působí v oblasti uspokojování potřeb i poskytování podnětů potřebných k dalšímu vývoji člověka. Díky sociálním zkušenostem jedinec chápe význam jednotlivých sdělení a projevů chování – společnost mu poskytuje zpětnou vazbu. V průběhu socializace přijímá společenské normy a hodnoty, role, životní styl, učí se jazyk a osvojuje si určité vzorce chování nutné k „přežití“ ve společnosti. Příslušnost k dané společnosti se tak stává součástí jeho identity.<sup>29</sup>

Každé partnerské soužití se čas od času potýká s obtížemi různého charakteru. Soužití multikulturních párů je však v porovnání s monokulturním soužitím „zatížené“ sociokulturními odlišnostmi, které sice nemusí být vždy nepřekonatelnou překážkou spokojeného soužití, ale mohou být zdrojem nečekaných nedorozumění a konfliktů. Sféra

---

<sup>28</sup> Matoušek, O.; Pazlarová, H.: *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Portál, Praha 2010, s. 12.

<sup>29</sup> Vágnerová, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál, Praha 2004.

partnerských problémů, které jsou determinovány sociokulturní odlišností partnerů, je ústředním tématem této kapitoly. Mezi problematické oblasti patří:

- Oblast genderu (především rozdílnost chápání mužské a ženské role)
- Hodnoty a normy chování  
Každá kulturní skupina disponuje specifickou morálkou čili má svůj „morální kodex“. Na základě antropologických výzkumů byly např. prokázány interkulturní rozdíly ve vztahu k pravdě a lži, cti a poctivosti či v hodnocení asertivity. Různé kultury rovněž vykazují odlišnosti v pravidlech pohostinnosti, normách vymezujících vztah k jídlu, normách upravujících vztah k vlastnímu tělu atd.<sup>30</sup>
- Životní styl (tradice, slavení svátků, způsob trávení volného času atd.)
- Vliv rodiny (především význam tzv. orientační rodiny pro partnerský výběr)
- Komunikace (komunikační problémy pramenící z neznalosti partnerova jazyka, odlišností v neverbální komunikaci a interkulturní odlišnosti ve vyjadřování emocí a zdvořilosti)

Klíčové oblasti jsou rozpracovány podrobněji v následujících podkapitolách.

## 2.1 Oblast genderu

Gender jakožto sociální konstrukt zcela nepochybně ovlivňuje individuální vlastnosti a schopnosti konkrétních žen a mužů a stejně tak formuje i jejich názory, postoje a chování. Výslednicí je pak zvnitřnělá představa jedince o „typicky ženských“ a „typicky mužských“ normách a projevech.<sup>31</sup> Naše genderové role však nejsou biologickou daností a přesvědčení o jejich univerzálnosti je naprosto scestné. Chápání mužských a ženských rolí v rámci partnerského soužití se v jednotlivých kulturách různí a právě tato skutečnost tak může být jednou z možných příčin partnerských neshod. V souvislosti s tím je tedy třeba osvětlit klíčové pojmy genderové problematiky.

---

<sup>30</sup> Průcha, J.: *Interkulturní psychologie*. Portál, Praha 2007.

<sup>31</sup> Maříková, H.: *Proměny současné české rodiny*. Sociologické nakladatelství, Praha 2000.

### 2.1.1 Gender

Úvahy o mužích a ženách (jejich souladu i vzájemných rozdílech) se v minulosti upínaly výhradně ke sféře biologické - klasifikace dle pohlaví byla určující. Postupem času a s vývojem nových vědeckých hledisek se stále více ukazuje, že muži a ženy nejsou čistě homogenní skupiny. Heterogenost mužů a žen, která není primárně daná biologickou reprodukcí, se tak stala předmětem mnoha vědeckých výzkumů.<sup>32</sup>

Lidé definují sami sebe různými způsoby. Výrokem “jsem muž” či “jsem žena” se jedinec jednoznačně vymezuje z hlediska biologického pohlaví. Tato zdánlivě prostá informace však přesahuje pouhou anatomickou deskripci. Takové sdělení automaticky evokuje představu určitého souboru osobních charakteristik, kterými bychom měli jako žena či muž disponovat.

Pohlaví je biologická danost - popis určitých tělesných dispozic jedince. Termín lze užít v zásadě jen tehdy, hovoříme-li o biologických rozdílech mezi ženami a muži. Biologické pohlaví je kategorie složená z mnoha dílčích komponent. Tvoří jej „*pohlaví chromozomální, pohlaví gonadální, které je dané typem pohlavních žláz, pohlaví vnějších a vnitřních genitálií, hormonální pohlaví (hladiny mužských a ženských hormonů), psychosexuální mozková centra predisponující jádrovou pohlavní identitu (míra pro emocionální souhlas) a fenotypické pohlaví (sekundární pohlavní znaky jako řadra, typ ochlupení, rozložení tuku, kosterní rozdíly apod.)*“.<sup>33</sup>

Biologické pohlaví jakožto univerzální a neměnná kategorie je základním kritériem v každé společnosti. Na jeho základě společnost konstruuje kategorii zvanou gender (tedy maskulinitu či feminitu), jejíž chápání se v jednotlivých kulturách značně liší. Každá společnost je však přesvědčena o správnosti právě jejího vymezení genderu vzhledem k odpovídající biologické dualitě pohlaví a tak můžeme v různých kulturách vedle sebe najít shodnou biologickou rozdílnost mezi muži a ženami v různých modifikacích genderových rolí.<sup>34</sup> Tyto dvě kategorie však musí být nazírány v odlišných perspektivách - pohlaví jako kategorie statická a gender jako kategorie dynamická.

---

<sup>32</sup> Smetáčková, I.; Vlková, K. (ed.): *Gender ve škole. Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Otevřená společnost, Praha 2005.

<sup>33</sup> Janošová, P.: *Dívčí a chlapecká identita*. Grada, Praha 2008, s. 39.

<sup>34</sup> Oakley, A.: *Pohlaví, gender a společnost*. Portál, Praha 2000.

„Gender je pojem, který vyjadřuje, že vlastnosti a chování spojované s obrazem muže a ženy jsou formovány kulturou a společností. Narozdíl od pohlaví, které je univerzální kategorií a nemění se podle času či místa, působení gender ukazuje, že určení rolí, chování a norem vztahujících se k ženám a mužům je v různých společnostech, v různých obdobích či různých sociálních skupinách rozdílné.“<sup>35</sup>

Podle C. M. Renzettiho lze pojem gender definovat jako „společensky utvářené postoje a modely chování, obvykle dichotomicky dělené na mužské a ženské“.<sup>36</sup>

Při navazování vztahů a v sociálních interakcích obecně je gender často prvním signálem, který u druhého člověka reflektujeme. Percepce genderu přitom vědomě i podvědomě řídí naše myšlení, jednání a chování k danému člověku.<sup>37</sup>

V našem soukromém i profesním životě se na každém kroku setkáváme se selekcí světa na „mužský“ a „ženský“. Zatímco rozdíly mezi oběma pohlavími jsou přirozeně dané, gender charakterizuje muže či ženu ve specifickém sociálním kontextu. Žádné uspořádání vztahů mužů a žen ve společnosti tak není závazné či přirozeně dané a podmíněnost takového uspořádání je jen temporárním stupněm vývoje sociálních vztahů v dané kultuře.

Konkrétní podoba genderových rozdílů je proměnlivá a velmi rozmanitá. Závisí převážně na společensko-kulturním a historickém kontextu. Způsob, jakým kultura vymezuje podobu „ženského“ a „mužského“, také vypovídá o dosaženém stupni jejího společenského vývoje a je do jisté míry i ukazatelem charakteru vztahů mezi mužskou a ženskou populací v konkrétní společnosti.<sup>38</sup> Tuto proměnlivost v rámci jednotlivých kultur potvrzují i antropologické výzkumy.

Gender je záležitostí naší individuality, podstatnou součástí naší identity a zároveň jedním z principů sociálního světa, který vymezuje ženskou (feminí) a mužskou (maskulíní) sféru.<sup>39</sup> Rodíme se s mužským či ženským pohlavím - ženskou či mužskou roli ovšem získáváme teprve v průběhu socializace.<sup>40</sup>

Znamená to tedy, že „poměrně malý rozsah rozdílů mezi samčím a samičím je u člověka zvětšen a posílen kulturou, normami, zvyky, společenským nátlakem a výchovou

---

<sup>35</sup> Oakley, A.: *Pohlaví, gender a společnost*. Portál, Praha 2000, s.6.

<sup>36</sup> Renzetti, C.: *Ženy, muži a společnost*. Karolinum, Praha 2005, s.527.

<sup>37</sup> Jarkovská, L.: *Prohlédněme genderové stereotypy*. In *ABC feminizmu*. Nesehnutí, Brno 2004.)

<sup>38</sup> Janošová, P.: *Dívčí a chlapecká identita*. Grada, Praha 2008.

<sup>39</sup> Buryánek, J.: *Interkulturní vzdělávání II : projekt Varianty*. Praha: Člověk v tísni, 2005. [online]. Dostupné na: <[http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly2/IKV2\\_07\\_00\\_gender.pdf](http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly2/IKV2_07_00_gender.pdf)>

<sup>40</sup> Maříková, H.; Věšínová-Kalivodová, E.(ed.): *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Sborník studií, Open Society Fund, Praha 1999.

– tj. socializací. Ta vymezuje, co je pro obě pohlaví nutné a vhodné, aby se stali samci muži a samice ženami“.<sup>41</sup>

Gender je třeba chápat jako sociální konstrukt, pomocí kterého jsou určité charakteristiky klasifikovány jako přiměřené a žádoucí pouze pro jedno pohlaví. „Umělecké provedení“ role muže či ženy je vždy hodnoceno z pohledu kulturních zvyklostí a norem daného společenství - formování konkrétní podoby rolí tak probíhá výhradně pod taktovkou společnosti.<sup>42</sup>

Gender rovněž nelze považovat za fixní atribut osobnosti. Na rozdíl od biologického pohlaví totiž neobsahuje pouze dvě dichotomní kategorie (žena/muž), ale zahrnuje celou škálu charakteristik s póly nazvanými maskulinita a feminita. Tyto charakteristiky se mohou u člověka vyskytovat nezávisle na jeho příslušnosti k biologickému pohlaví. U mnoha jedinců jsou tak zastoupeny rysy obou pólů (tedy maskulinní i femininní). Naše společnost však předpokládá, že u „normálního“ muže převažuje maskulinita a u „normální“ ženy zase feminita.<sup>43</sup>

Maskulinitu a feminitu si lze představit jako ženský a mužský element. S touto rodovou perspektivou se setkáváme na poli uměleckém, náboženském, filozofickém i jiném od samého počátku historie lidstva (byla známá dokonce už v předliterárních společnostech). Prastarým kulturním symbolem vyváženosti mužského a ženského principu je čínský znak Yin a Yang.<sup>44</sup>

### 2.1.2 Genderové role

Gender je v naší společnosti vnímán jako základní princip organizace, který usnadňuje všem členům orientaci ve složité sociální realitě. Výrazná část naší jistoty v dospělosti pramení právě z pevně vyhraněných a vymezených mantinelů genderových rolí.<sup>45</sup> Gender uschopňuje jedince předvídat důsledky určitého jednání a rovněž sehrává významnou roli v procesu rozhodování.

---

<sup>41</sup> Čermáková, M.; Hašková, H. a kol.: *Souvislosti a změny genderových diferencí v české společnosti v 90. letech*. SOÚ AV ČR, Praha 2000, s.51.

<sup>42</sup> Maříková, H.; Věšínová-Kalivodová, E.(ed.): *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Sborník studií, Open Society Fund, Praha 1999.

<sup>43</sup> Oakley, A.: *Pohlaví, gender a společnost*. Portál, Praha 2000.

<sup>44</sup> Možný, I.: *Moderní rodina*. Nakladatelství Blok, Brno 1990.

<sup>45</sup> Borneman In Oakley, A. *Pohlaví, gender a společnost*. Portál, Praha 2000.

Podle Vágnerové lze genderové role chápat jako soubor typických vlastností a projevů chování, které jsou pro jedince určitého pohlaví v dané společnosti charakteristické. Tento sociokulturně vymezený komplex žádoucích osobnostních charakteristik i způsobů jednání mužů a žen sice vychází z určitého biologického základu (ve smyslu dispozic dílčích psychických vlastností a funkcí), ale významně jej dotváří konkrétní kultura.<sup>46</sup>

Každá kultura vysílá směrem ke svým členům jisté obecně platné a uznávané normy, které apelují na přijetí žádoucích věkově diferenciovaných genderových rolí, postojů, způsobů chování i osobnostních charakteristik. Kulturou zakotvené stereotypy tak určují hranice “normálnosti” a dokreslují obraz správného muže a správné ženy, který si osvojujeme během socializace. Tyto mužsko-ženské konvence jsou většinou nepsané a mají neformální charakter. Jejich porušení je ovšem společností obecně vnímáno negativně a často je i sankcionováno. Nepředstavujme si však tyto sankce jako veřejný pranýř či jiné barbarské praktiky. V mnoha případech se jedná o velmi nenápadnou formu sankcí (např. posměch, přehlížení, kritika, obtíže při snaze uplatnit se na trhu práce, odsouzení veřejným míněním apod.).<sup>47</sup>

Nároky a požadavky na roli muže a ženy se mohou lišit nejen mezi jednotlivými kulturními společenstvími, ale i mezi odlišnými skupinami koexistujícími v rámci jedné společnosti (v témže čase či v různých historických obdobích). Každý jedinec se během svého života stává členem mnoha sociálních skupin a je tak nucen přebírat a plnit různé role. Způsob, jakým se jedinec vypořádá s požadavky na roli, která odpovídá jeho pozici ve skupině, ovlivňuje hodnocení i akceptaci jedince danou skupinou. Požadavky a očekávání skupiny stejně jako osobnost jedince (jeho individuálně specifické dispozice) mají zcela zásadní vliv na potenciální realizaci role.<sup>48</sup>

Ve světě se neseťkáme se společností, národem či etnikem, které by nevytvářely rozdíly mezi ženami a muži (dívkami a chlapci) a které by neodlišovaly mužskou a ženskou roli.<sup>49</sup> „*V této optice vnímá kultura celé univerzum jako dvoudomou, mužsko-žensky polarizovanou skutečnost*“.<sup>50</sup> V duchu této rodové diferenciaci probíhá i výchova dětí a dělba práce (tedy diferenciaci činností na mužské a ženské). Dívky a chlapci jsou záměrně vedeni

---

<sup>46</sup> Vágnerová, M.: *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*, Karolinum, Praha 2005.

<sup>47</sup> Janošová, P.: *Dívčí a chlapecká identita*. Grada, Praha 2008.

<sup>48</sup> Vágnerová, M.: *Základy psychologie*. Karolinum, Praha 2004.

<sup>49</sup> Janošová, P.: *Dívčí a chlapecká identita*. Grada, Praha 2008

<sup>50</sup> Možný, I.: *Moderní rodina*. Nakladatelství Blok, Brno 1990, s. 100.

k těm činnostem, jejichž prostřednictvím budou schopni náležitě plnit očekávané role. Chlapci jsou tedy v průběhu socializace vystavováni odlišným vlivům než dívky.

Genderové role mají svůj původ a jsou zároveň upevňovány zejména v oblasti rodiny, zaměstnání, vzdělávacího systému a společenských norem a hodnot. Na základě genderové dualizace jsou ženám a mužům přiřazovány různé typy práce, povinnosti, hodnoty i míra odpovědnosti. Dle Vodáka „*lze vystopovat, nebo spíše si domýšlet cesty, kterými se v naší civilizaci z nezbytného biologického minima poutajícího Homo sapiens rodu ženského k potomkům poněkud jiným způsobem než Homo sapiens rodu mužského, vyvinula dnešní variabilita postavení, možností a omezení mužů a žen*“.<sup>51</sup>

Největší transparentnost genderových rozdílů a jejich dělení vykazují přírodní a tradiční společenství. Muž a žena zde mají svou přesně vymezenou roli, svá práva a povinnosti a ochotně přijímají nároky, které na ně klade jejich společnost. Důsledkem toho zůstává podoba takové společnosti téměř nezměněna.<sup>52</sup>

Odlišné pojetí mužské a ženské role nalezneme nejen „napříč“ kulturami, ale i v různých etapách lidské historie. Patriarchát představuje univerzální princip organizace společnosti ve známých kulturách všech historických epoch.<sup>53</sup> Tradiční patriarchální vymezení mužské a ženské role bylo v minulosti velmi striktní a rigidní. Muži i ženy si byli plně vědomi svých kompetencí a povinností, které byly formovány a současně potvrzovány společenskou praxí. Pouhá představa změny těchto rolí byla pro naše prapředky nepřijatelná. Mužské a ženské sféry (práce, činnosti, prostory, nástroje) byly striktně rozlišeny.<sup>54</sup>

Zhruba až do osvícenství tak byli muži a ženy chápáni jako naprosto odlišné bytosti se zcela nesouměřitelným životním údělem. Muži jsou v dobových literárních památkách popisováni jako silní, odvážní, stateční, racionální, s rozvinutou schopností sebeovládání. Ženské rysy stojí v opozici k mužským – jsou slabé, křehké, ustrašené, iracionální a neovládají se. Tyto tradičně vnímané atributy (zejména pak slabost, křehkost a submise žen) velkou měrou přispěly k vymezení ženské „autonomní“ oblasti – a tou byl dům. Ideálem bylo hlídat, chránit a zaměstnávat ženy uvnitř domu. Hlavním údělem žen byla péče o potomky a udržování rodinného krbu. Ženina schopnost rodit děti byla v dobách minulých pokládána za magickou, ne-li dokonce za svatou. Byla dárkyní života, ochránkyní sídla a vývoj jejich

---

<sup>51</sup> Vodák, F.: *Anketa o ženské role v soudobé společnosti*, Analogon č.12/1994, s.53.

<sup>52</sup> Janošová, P.: *Dívčí a chlapecká identita*. Grada, Praha 2008.

<sup>53</sup> Gjuríčová, Š.; Kubička J.: *Rodinná terapie – systemické a narativní přístupy*, Grada, Praha 2003.

<sup>54</sup> Možný, I.: *Moderní rodina*. Blok, Brno 1990.



schopností odpovídal této roli. Hlavní úkoly muže byly živit a ochraňovat rodinu. Muži oceňují ženy a ženy oceňují muže.<sup>55</sup>

Zatímco boj o přežití ztrpčoval každodenní realitu, vztah mezi mužem a ženou byl z hlediska vyhraněnosti rolí podstatně jednodušší. Ve společnostech s takto nastaveným organizačním principem byly úlohy mužů a žen dokonale komplementární, vzájemně se prostupovaly, navazovaly na sebe a společně vedly ke kýženému cíli. V tradiční koncepci fungují jednoduché a přímočaré mechanismy dělby rolí - každý člen skupiny tak zná svou roli a rozumí jejímu obsahu. Existence takové komplementarity je však možná pouze ve společnostech s výrazně sociálně vzorovanou dělbou práce.<sup>56</sup>

Tradiční patriarchální společnosti, v nichž stále přežívají jednoduché rituály a vzorce chování, můžeme dodnes najít např. ve starobylých kulturách na Borneu, v některých státech Afriky a Indonésie, mezi australskými domorodci, u Maorů na Novém Zélandu a u Inuitů v Grónsku a v Kanadě.<sup>57</sup>

Moderní společnost a její příslovečná dynamičnost však tuto stabilitu nbourala. V oblasti komplementarity rolí tak došlo k narušení tradiční „mužsko-ženské homeostáze“. Ženám se v průběhu vývoje moderní společnosti postupně otevírá prostor pro seberealizaci mimo rodinu. Tradiční atributy ženské role se mísí s novými rysy, které s sebou přináší společenský vývoj. Větší samostatnost však pro ženy rovněž představuje větší zátěž – a to zejména v podobě společenských nároků na vypořádání se s aktuální ženskou dvojrolí (kromě tradiční ženské role nově i role profesní). Muži v soukromém životě ztrácí své deklarované dominantní postavení, které jim zaručovala hierarchie rodiny v patriarchální společnosti, a začínají se spolupodílet na činnostech, které dříve patřily výhradně do ženské sféry. Prakticky to tedy znamená, že role muže a ženy jsou stále více zaměnitelné a zastupitelné. Původní ostrý předěl mezi ryze mužskou a ryze ženskou sférou se postupně obrušuje.<sup>58</sup>

### 2.1.3 Genderové stereotypy

V každé společnosti jsou zakořeněny určité stereotypy. Tyto ustrnulé představy mají většinou podobu souboru specifických charakteristik, které vymezují určitou skupinu či

---

<sup>55</sup> Gjuričová, Š.; Kubička J.: *Rodinná terapie – systemické a narativní přístupy*. Grada, Praha 2003.

<sup>56</sup> Možný, I.: *Moderní rodina*. Blok, Brno 1990.

<sup>57</sup> Murphy, F. R.: *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Sociologické nakladatelství, Praha 2008.

<sup>58</sup> Maříková, Hana; Věšínová-Kalivodová, Eva.(ed.): *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Sborník studií, Open Society Fund, Praha 1999.

kategorii lidí. Jde tedy o převládající, obecně sdílená přesvědčení, která jsou založena alespoň na jednom identifikačním znaku, který je dané skupině či kategorii společný, a na jehož základě se jí potom (většinou bez racionální úvahy) připisují další charakteristiky.<sup>59</sup> Tento relativně rigidní, extrémně zjednodušující koncept určité skupiny lidí zahrnuje všechny členy dané skupiny pod tyto skupinové charakteristiky.

Na jedné straně stereotypy usnadňují jedinci orientovat se v neznámé situaci – jejich prostřednictvím mu je poskytnuta základní informace o dané skutečnosti (okolních věcech, lidech, situacích atd.) bez nutnosti znalosti dalších detailů a informací. Umožňují nám tak zařazovat nové události do systému již známých informací.<sup>60</sup> Druhou stranou mince je však určitá intolerance k odlišným alternativám. Variabilní projevy a vlastní individualita jednotlivých členů je zcela opomíjena. Lze je přirovnat k jakési společenské bariéře, která brání individuálnímu rozvoji lidské osobnosti.

Genderové stereotypy jsou zjednodušené koncepty toho, jak má vypadat „maskulinní muž“ a „feminní žena“. Ilustrativním příkladem genderových stereotypů v naší kultuře je např. přesvědčení, že žena má být citlivá, něžná, přizpůsobivá a poddajná. Navíc by měla být empatická, schopná postarat se o druhé a upřednostňovat city a potřeby druhých před vlastními. Určujícím mechanismem žen v tomto stereotypním schématu jsou pak emoce. Muž má být naopak ztělesněním aktivity, výkonnosti a úspěchu. Základním požadavkem je schopnost sebeprosazení. Ukazatelem mužnosti mohou být v některých kulturních společnostech dokonce i určité projevy agrese.<sup>61</sup>

Podle Janebové je možné vymezit sféry, ve kterých jsou důsledky genderových stereotypů nejcitelnější. Jedná se o oblast lidských schopností a vlastností (např.: „ženy nejsou schopny logicky uvažovat“, „muži nejsou schopni postarat se o děti“), přání, tužeb, aspirací (např.: „žena stejně touží po domově a dětech“, „muž na mateřské musí být nešťastný“), dále zodpovědnosti, povinností a možností (např.: „muž má vydělávat peníze a žena se má starat o rodinu a domácnost“).<sup>62</sup> Genderové stereotypizace (přisuzování vlastností a chování jednotlivým pohlavím) se neodehrávají jen na úrovni komunikace jednotlivců, ale i na

---

<sup>59</sup> Vágnerová, M.: *Základy psychologie*. Karolinum, Praha 2004.

<sup>60</sup> Pavlica, K.; Křížková, A.: *Management genderových vztahů: Postavení žen a mužů v organizaci*. Management Press, Praha 2004.

<sup>61</sup> Maříková, H.; Věšínová-Kalivodová, E.(ed.): *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Sborník studií, Open Society Fund, Praha 1999.

<sup>62</sup> Janebová, R.: *Sociální problémy z aspektu gender*. Gaudeamus, Hradec Králové 2006.

strukturální úrovni společnosti.<sup>63</sup> Hierarchizace pohlaví se totiž často ukrývá právě ve stereotypch, které jsou nám od dětství vědomě i nevědomě vštěpovány a podsouvány – např., že „ženský“ cit je méně než „mužský“ rozum; že ve společnosti je „mužská“ aktivita více ceněna než „ženská“ pasivita; nebo že „ženská“ starost o domácnost a děti vyplývá z její přirozenosti a je pro ni tudíž i přirozenou formou seberealizace. Péče o rodinu tak má ženě být odměnou sama o sobě, zatímco „mužská“ práce je hodnocena finančně.<sup>64</sup>

Genderové stereotypy jsou zakotveny v podvědomí příslušníků daného pohlaví jako něco přirozeného, neměnného a pro všechny univerzálně platného.

I přesto, že se mnohé reálné ženy či muži těmto kulturně podmíněným stereotypním obrazům mužskosti a ženskosti vymykají, nelze zpochybnit fakt, že mají velký vliv na jejich vnímání, hodnocení i rolové očekávání.<sup>65</sup>

Dle našeho stereotypního úsudku jsou tyto specificky vymezené projevy mužům a ženám přirozeně vlastní a přežívají tak v rámci jednotlivých kultur v téměř nezměněné formě po mnohá desetiletí. Role, které ženám a mužům přiřkla kultura, jsou jednoduše považovány za ženskou či mužskou přirozenost.<sup>66</sup>

I přes zásadní proměnu, kterou moderní společnost prošla, mají muži a ženy i nadále tendenci chovat se v souladu s těmito nevyhovujícími a často svazujícími stereotypy. Setrvačnost a vysoká rezistence stereotypů pramení z jejich iracionálního charakteru - možnost změnit je racionální cestou pomocí logických argumentů je tak značně limitovaná. Přijatá a zvnitřnělá stereotypní schémata mají vliv nejen na naše vnímání a myšlení o mužích a ženách, ale v konečném důsledku rovněž podmiňují naše vlastní chování v sociálních interakcích. „*Jak ženy, tak muži se dostávají do sítě konvenčních představ o svých rolích, možnostech, povinnostech, nevhodnostech apod. A jak pro ženy, tak pro muže to mnohdy znamená citelné omezení osobní svobody, možností rozvoje a kvality životní seberealizace.*“<sup>67</sup>

Přesvědčení, že existuje nějaká všeobecně platná a správná „maskulinita“ a „feminita“, vtěsňuje ženy i muže do korzetově předurčených rolí, které však neodpovídají skutečným

---

<sup>63</sup> Buryánek, J.: *Interkulturní vzdělávání II : projekt Varianty*. Praha: Člověk v tísni, 2005. [online]. Dostupné na: <[http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly2/IKV2\\_07\\_00\\_gender.pdf](http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly2/IKV2_07_00_gender.pdf)>

<sup>64</sup> Valdová, J.: *Gender a společnost*. Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem 2006.

<sup>65</sup> Renzetti, C.; Curran J. D.: *Ženy, muži a společnost*. Karolinum, Praha 2003.

<sup>66</sup> Gjuričová, Š.; Kubička J.: *Rodinná terapie – systemické a narativní přístupy*. Grada, Praha 2003

<sup>67</sup> Helus, Z.: *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Portál, Praha 2004, s. 143.

potřebám partnerství. Individualita žen a mužů jako jedinečných lidských bytostí je přitom rovněž přehlížena.<sup>68</sup>

Nabízí se tedy otázka, jak hluboce jsou členové kulturních společenství zasaženy těmito přednastavenými stereotypními modely chování a jak se tato skutečnost promítá do jejich vlastních očekávání od partnera. Existence genderových stereotypů nepochybně může komplikovat soužití partnerů pocházejících z kultur s odlišnými stereotypními schémata. Každý jedinec je totiž v procesu enkulturace chtě nechtě „ocejchován“ řadou stereotypů souvisejících s vymezením ženských a mužských sfér – ty pak mohou působit v partnerském svazku zhoubně až fatálně. Je proto velmi důležité tyto kulturou utvořené genderové stereotypy skrývající se v mnoha aspektech našeho každodenního života včas odhalovat, uvědomovat si jejich odraz v našich mezilidských interakcích a zpochybňovat jejich samozřejmost a nevyhnutelnou platnost.

#### 2.1.4 Genderová identita

Akceptace genderové role a utváření genderové identity jsou obecně považovány za faktory, které významnou měrou přispívají k celkové psychické stabilitě osobnosti.<sup>69</sup> Identita představuje relativně stálé a komplexní vědomí sebe sama. Vědomí vlastní totožnosti zahrnuje časovou kontinuitu (navzdory všem životním změnám jsem to stále já), prostorové vymezení sebe sama vůči druhým lidem (tzn. toto jsem já a toto je někdo jiný) a vědomí příslušnosti k určitým sociálním skupinám.<sup>70</sup> Ve snaze vybudovat si a obhájit vlastní identitu člověk usiluje o potvrzení své individuální identity i identity vázané na skupinu, s níž se identifikuje.<sup>71</sup>

Lidská identita je od momentu našeho narození utvářena zároveň i jako identita genderová a z tohoto důvodu nemůžeme být „bezgenderoví“. Výzkumy ukazují, že již novorozenci (mužského či ženského pohlaví) jsou okolím vnímáni jako stereotypně odlišní a tomu také odpovídají reakce okolí.<sup>72</sup>

---

<sup>68</sup> Cviková, J.; Juráňová, J.(ed.): *Ružový a modrý svět. Rodové stereotypy a ich důsledky*, Aspekt, Bratislava 2003.

<sup>69</sup> Borneman In Oakley, A.: *Pohlaví, gender a společnost*. Portál, Praha 2000.

<sup>70</sup> Atkinsová, R.: *Psychologie*. Victoria Publishing, Praha 1995.

<sup>71</sup> Smetáčková, I.; Vlková, K.: *Gender ve škole. Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*, Otevřená společnost, Praha 2005.

<sup>72</sup> Flax, J. In Gjuríčová, Š.; Kubička J.: *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*. Grada, Praha 2003.

Vývoj a forma genderové identity se ovšem mohou lišit dle charakteru genderově-pohlavního systému, který je nastaven společností. Systém reflektuje kulturní normativy i zakotvené stereotypy, které se posléze promítají do typického uvažování o maskulinitě a feminitě.<sup>73</sup> „*Jako biologičtí muži a ženy přijímáme s genderovou identitou určité kulturně a sociálně dané závazky, příkazy a také zákazy*“.<sup>74</sup> Naše osobní zkušenost s konkrétní podobou ženské či mužské existence je tedy limitována mantinely, které nám diktuje kulturou vytvořená konstrukce mužství či ženství.

V psychologickém kontextu je na identitu tradičně nahlíženo jako na trvalou esenci lidského sebeuvědomění, utvářenou vlivem různých sociálních a kulturních faktorů. Lidská identita (včetně identity genderové) se formuje v kontextu sociálních interakcí a není tak v žádném případě pouze logickou výslednicí samotného faktu biologické odlišnosti. Týká se především významů, které této odlišnosti připisují jednotlivá kulturní společenství.<sup>75</sup>

### 2.1.5 Genderová socializace

Renzetti definuje termín socializace jako: „Proces, jehož prostřednictvím si lidé předávají a vstřebávají společenské hodnoty a normy, včetně těch, které se týkají genderu“.<sup>76</sup> Křížková<sup>77</sup> chápe socializaci jako dlouhodobý proces, v jehož rámci se z jedince stává bytost, která je schopna chovat se jako člen určité kulturní společnosti.

Člověk se celý život mění a vrůstá do různých rolí a situací - ať už na základě vědomého působení okolí na jedince (tedy výchovou) či vlastním pozorováním a hodnocením situací.<sup>78</sup> Genderová socializace probíhá podle stejného schématu - od narození se dítě postupně učí svému připsanému genderu a to zejména prostřednictvím silného formujícího vlivu rodinného prostředí.<sup>79</sup> Genderové role si však dítě osvojuje i díky jemnějším signálům, které odpozoruje např. ze způsobu jednání dospělých (směrem k dětem i mezi dospělými

---

<sup>73</sup> Macek, P.: *Adolescence*. Portál, Praha 2003.

<sup>74</sup> Gjuríčová, Š.; Kubička J.: *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*. Grada, Praha 2003, s. 57.

<sup>75</sup> Zábrodská, K.: *Variace na gender. Poststrukturalismus, diskursivní analýza a genderová identita*. Academia, Praha 2009.

<sup>76</sup> Renzetti, C.: *Ženy, muži a společnost*. Karolinum, Praha 2005, s.93.

<sup>77</sup> Pavlica, K.; Křížková, A.: *Management genderových vztahů: Postavení žen a mužů v organizaci*. Management Press, Praha 2004.

<sup>78</sup> Nakonečný, M.: *Úvod do psychologie*. Academia, Praha 2003.

<sup>79</sup> Janošová, P.: *Dívčí a chlapecká identita*. Grada, Praha 2008.

navzájem) nebo ze hry s hračkami či knížkami, které má k dispozici. Interakce s vrstevníky v dětských kolektivech představuje pro dítě další velmi cennou zkušenost.<sup>80</sup>

Valdrová uvádí, že se děti během procesu socializace chovají určitým způsobem a následně zachycují zpětnou vazbu rodičů či okolí. Na základě toho tak získávají důležitou informaci o žádoucích ženských (dívčích) a mužských (chlapeckých) projevech. Jisté riziko lze nepochybně spatřovat v omezení možností a příležitostí individuálního vývoje jedince. V souladu s tímto “diktátem” může dítě záměrně potlačovat některé své schopnosti, tužby a rysy v domnění, že mu – podle reakce okolí - nepřísluší.<sup>81</sup> Výzkumy však opakovaně prokázaly, že děti jsou v některých ohledech samy schopny vyjádřit své preference. Nelze však zpochybňovat fakt, že tyto určující mechanismy v dětech vzbuzují přesvědčení o biologické danosti rozdělení vlastností, funkcí, rolí a dovedností na mužské a ženské.<sup>82</sup>

V rámci procesu sociálního učení se specifickým způsobem utváří a vyvíjí genderová identita dítěte (tj. jeho vnímání sebe sama jako chlapce/muže či dívky/ženy) a postupně také dochází k akceptaci vlastní genderové role (tzn. připravenost a ochota žít jako muž či žena). Významnou roli zde sehrávají i společností utvářené a tradované genderové stereotypy - jsou významnou determinantou, jež ovlivňuje způsob výchovy (tedy rodičovské záměrné a nezáměrné chování) i koncepci rodinného systému.

Do procesu genderové typizace navíc charakteristickým způsobem zasahuje i samotná osobnost jedince (zejména vlastnosti a temperament dítěte). Vlastnosti i temperament se odrážejí ve specifických projevech chování – to přirozeně ovlivňuje způsob výchovy i vzájemné rodinné interakce. Osobnost dítěte, jakožto intervenující proměnná, je tak nedílnou součástí socializačního procesu.<sup>83</sup> Genderové stereotypy, které se odrážejí ve vlastnostech rodinného systému (např. v typické dělbě manželských a rodičovských rolí či dětských povinností) společně s vlastní povahou a temperamentem dítěte, jednoznačně determinují způsob rodinné genderové výchovy. Ten následně utváří i vlastní proces genderové typizace (např. v podobě užívaných odměn a trestů, jež posilují nebo naopak oslabují genderově

---

<sup>80</sup> Buryánek, J.: *Interkulturní vzdělávání II : projekt Varianty*. Praha: Člověk v tísní, 2005. [online]. Dostupné na: <[http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly2/IKV2\\_07\\_00\\_gender.pdf](http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly2/IKV2_07_00_gender.pdf)>

<sup>81</sup> Valdrová, J.: *Gender a společnost*. Univerzita J.E. Purkyně, Ústí nad Labem 2006.

<sup>82</sup> Smetáčková, I.; Vlková, K. (ed.): *Gender ve škole. Příručka pro vyučující předmětu občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Otevřená společnost, Praha 2005

<sup>83</sup> Vágnerová, M.: *Základy psychologie*. Karolinum, Praha 2004.

typické či netypické projevy a chování dítěte v základních oblastech genderové typizace, jako jsou hry a hračky dítěte, dětské oblečení, četba a zájmy).<sup>84</sup>

A. Oakley rozlišuje čtyři procesy socializačního učení. První proces nazývá manipulace s dítětem. Jako příklad uvádí matky, které už od kojeneckého věku oblékají děvčátka do hezkých růžových šatů a jsou náležitě pyšné na obdivné reakce okolí. Z tohoto příkladu jasně vyplývá, že miminka jsou záměrně oblékána tak, aby se předešlo spekulacím o jejich pohlaví.

Proces manipulace je vystřídán dalším procesem - a sice systematickým zaměřováním pozornosti dítěte na určité předměty (zejména hračky). Hračky zde plní i jiný účel než jen pobavit děti – slouží zároveň jako prostředek k osvojení nejrůznějších dovedností a rolí.<sup>85</sup> Výzkumy prováděné v USA prokázaly, že hračky primárně určené dívkám jsou tradičně zaměřeny na domácnost, systematickou přípravu dívek na roli matky (panenky, kočárek, kuchyňské nádobíčko, žehlička, pračka) i na roli jemné a krásné partnerky a manželky (šatičky s volánky a krajkami, zrcadla, napodobeniny líčidel, korálky a kabelky) a podporují tvořivý a pečovatelský přístup k životu (domečky pro panenky, lékařský kufřík). Hračky chlapců tvoří jakýsi protipól – jsou navrženy tak, aby aktivizovaly soutěživost a zvědavost. Orientují se zejména na rozvoj technických a konstrukčních dovedností, vedení soubojů, prožívání dobrodružství, objevování neznámého či sportovní aktivity posilující fyzickou zdatnost (stavebnice, postavy vojáků, bojovníků, akčních hrdinů, auta, opravářské náčiní apod.). Je tak naprosto evidentní, k jakým dovednostem, znalostem a budoucím rolím je výchova dívek a chlapců záměrně směřována.<sup>86</sup> Tím, že dávají rodiče svým synům jiné druhy hraček než svým dcerám, vysílají směrem k dětem jasnou informaci o tom, jaká jsou jejich očekávání od příslušníků ženského či mužského pohlaví. Výběr genderově “správných” hraček je posilován odměnou.

Výsledky výzkumů ukazují, že děti projevují své preference ve volbě hraček v souladu s genderovými stereotypy zhruba od osmnáctého měsíce života (chlapci si nejčastěji vybírají autíčka a dívky panenky). Kolem druhého roku si již uvědomují vlastní gender i gender jiných lidí a ve třech letech začínají hodnotit určité vlastnosti a typy chování genderově stereotypním způsobem.<sup>87</sup> Tyto genderové stereotypní představy o pohlavních rolích se ovšem neprojevují

---

<sup>84</sup> Karsten, H.: *Ženy, muži – genderové role, jejich původ a vývoj*. Portál, Praha 2006.

<sup>85</sup> Oakley, A.: *Pohlaví, gender a společnost*. Portál, Praha 2000.

<sup>86</sup> Renzetti, C.; Curran, D.: *Ženy, muži a společnost*. Karolinum, Praha 2003.

<sup>87</sup> Karsten, H.: *Ženy, muži – genderové role, jejich původ a vývoj*. Portál, Praha 2006.

jen ve výběru hraček. Pronikly např. i do dětských pohádek (Popelka, Růženka, princezna versus udatný rytíř, princ či u nás český Honza), dětských převlekových kostýmů či vybavení dětských pokojů.

V pořadí třetí proces genderové socializace Ann Oakley označuje jako pohlavně podmíněné verbální pojmenování. Příkladem jsou jasně formulované promluvy adresované chlapcům (např. „Ty jsi zlobivý kluk“) či dívkám („Ty jsi hodná holčička“). Těmito slovními vyjádřeními je genderové rozlišení ještě utvrzováno. Na vytváření představ dítěte o sobě samém se tedy spolupodílejí i verbální exprese akcentující konkrétní genderovou vyhraněnost. Dítě se vidí jako muž nebo žena a na základě toho se identifikuje s osobami téhož pohlaví.<sup>88</sup> Otcovský a mateřský vzor má přitom zásadní vliv na budování genderové identity, pojetí vlastní genderové role i budoucí výběr partnera.

Posledním procesem socializace je aktivita přisuzovaná dítěti podle pohlaví. Dle tohoto konceptu sociálního učení jsou děti zcela záměrně podporovány v činnostech a aktivitách, které odpovídají jejich biologickému pohlaví. Např. dívky jsou vedeny k tomu, aby pomáhaly v domácnosti (úklid, mytí nádobí, praní, vaření, prostírání stolu); chlapci jsou naproti tomu vedeni spíše k technicky náročnějším aktivitám (pomoc tatínkovi v dílně a “kolem domu”, vynášení odpadků, řezání dřeva atd.).<sup>89</sup> Genderová socializace je kontinuální proces probíhající po celý život. Děti, mládež i dospělí vyrůstají a posléze žijí pod neustálým vlivem svého okolí, institucí a organizací, které navštěvují či jsou jejich součástí, a přijímají informace od dalších osob i z médií.<sup>90</sup>

Genderové chování lze rovněž považovat za produkt socializace. Důkazem jsou nám interkulturní odlišnosti v genderových rolích. V rámci každé kultury dochází k postupné proměně a vývoji genderového chování. Přesto se může zdát, že genderové role jsou ve společnosti konstantní. Za touto zdánlivou stabilitou rolí stojí výše zmiňovaná sociální kontrola fungující na principu sankcí.<sup>91</sup>

Genderová socializace probíhá ve všech společnostech světa. V tom panuje mezi odborníky vzácná shoda. Proces socializace se v rámci jednotlivých kultur zaměřuje na rozvoj takových vlastností a kompetencí, které jsou danou společností evaluovány jako žádoucí. Hlavní úkol spočívá v integraci jedince do společnosti. Nástrojem socializace je tzv. sociální

---

<sup>88</sup> Oakley, A.: *Pohlaví, gender a společnost*. Portál, Praha 2000.

<sup>89</sup> Tamtéž.

<sup>90</sup> Vágnerová, M.: *Základy psychologie*. Karolinum, Praha 2004.

<sup>91</sup> Pavlica, K.; Křížková, A.: *Management genderových vztahů: Postavení žen a mužů v organizaci*. Management Press, Praha 2004.



učení s kladnou či zápornou fixací.<sup>92</sup> Tento výlučně lidský způsob učení má zcela zásadní vliv na budoucí vývoj mužských a ženských rolí v rámci dané společnosti a to i přes nevyvratitelný fakt, že se každý jedinec rodí s určitou individuálně specifickou genetickou výbavou. Biologické charakteristiky, které jsou nám dány do vínku, jsou silně ovlivňovány - spouštěny či blokovány – našimi sociálními zkušenostmi. Socializační proces tedy probíhá ve vzájemné interakci jedince a společnosti.<sup>93</sup>

Každá společnost ovlivňuje vývoj svých členů - všichni příslušníci dané společnosti se tedy svým způsobem navzájem podobají. Socializace je uschopňuje orientovat se v běžném sociálním chování typickém pro danou sociální skupinu, komunikovat s ostatními členy společenství, chápat obsah jednotlivých rolí a s nimi souvisejících projevů a v neposlední řadě sdílet podobné hodnoty a postoje. Společným jmenovatelem je příslušnost ke stejnému společenství. Ta se stává pro člověka tak důležitým zdrojem jistoty.

Příslušníci jiné kultury či etnika pro nás ovšem nejsou tak „čitelní“ – nelze jim tak snadno porozumět. Cizost produkuje pocit nejistoty, někdy dokonce i ohrožení. V krajním případě může u jedinců dojít k extrémnímu pocitu vzájemné odlišnosti a z toho pramenící odmítavý postoj až nepřátelství. Z výše uvedeného jasně vyplývá, že člověk je produktem své kultury a společnosti a sama společnost se jeho prostřednictvím reprodukuje.<sup>94</sup>

## 2.2 Vliv rodiny

Rodina je klíčovým prostředím pro náš zdravý vývoj a jejími branami také každý z nás vstupuje do života. Poskytuje nám bezprostředně působící vzory a příklady a rovněž vytváří akční prostor k seberealizaci i kooperaci s druhými jedinci.<sup>95</sup> Jak již bylo řečeno, patří mezi základní socializační činitele – je tedy zprostředkovatelem našich primárních zkušeností, které tvoří základ pro další sociální učení. „*Rodina se do dítěte promítá svým životním způsobem; tím, oč usiluje; tím, jak naplňuje čas; tím, jak se její členové navzájem k sobě chovají, jak řeší své problémy a rozpory; tím, jak se mají rádi či neradi; tím, jaký styl soužití v ní panuje.*“<sup>96</sup> Tato instituce představuje pro dítě vůbec první model společnosti, se kterým se setkává

---

<sup>92</sup> Vágnerová, M.: *Základy psychologie*. Karolinum, Praha 2004.

<sup>93</sup> Vágnerová, M.: *Základy psychologie*. Karolinum, Praha 2004.

<sup>94</sup> Vágnerová, M.: *Základy psychologie*. Karolinum, Praha 2004.

<sup>95</sup> Matoušek, O.; Pazlarová, H.: *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Portál, Praha 2010.

<sup>96</sup> Helus, Z.: *Vyznat se v dětech*, SPN, Praha 1987, s. 101.

(jakýsi mikrokosmos). Podle Freuda je rodina „zárodečnou buňkou kultury“.<sup>97</sup> V souladu se svým hodnotovým schématem formuje osobní vývoj jedince (ovlivňuje jeho názory a postoje, seznamuje ho s žádoucími způsoby chování, kulturními návyky atd.). V rodinné výchově se odráží i kulturní vzorce a normy charakteristické pro jednotlivé národy a etnika. Jde o styly výchovy, způsob komunikace mezi dospělými a dětmi, výchovu dětí k sociální kooperaci, náhled dospělých na děti a mládež a s tím související vedení k samostatnosti, postoj rodičů ke školnímu vzdělávání a školnímu výkonu dětí atd.<sup>98</sup>

V rodině se uskutečňuje výchova záměrná a výchova bezděčná. Těžiště záměrné výchovy spočívá ve vytváření základních návyků (hygienických, studijních, pracovních aj.) a ve vštěpování obecných společenských norem.

Bezděčná výchova bývá někdy označována jako výchova nápodobou a identifikací. Pro dítě je rodič stejného pohlaví vzorem k nápodobě a rodič opačného pohlaví předobrazem výběru životního partnera.<sup>99</sup> Identifikace s rodičem však probíhá pouze v případě, že se dítě se vzorem ztotožnit mohlo a chtělo.<sup>100</sup> Spojenectví mezi rodičem a dítětem stejného pohlaví (tzv. rodová aliance) je nesmírně důležité pro vývoj genderové identity a vytvoření základů genderové role.<sup>101</sup>

Rodič opačného pohlaví dítěti poskytuje informaci o tom, čeho si muž cení na ženě (vztah otce a dcery) a čeho si ženy váží na mužích (vztah matky a syna). Žádoucí mužské či ženské projevy jsou posilovány pochvalou. „*Je prokázáno, že otcové zvyšují ženskost svých dcer tím, že je odměňují za jejich ženské projevy... I matky pozitivně podmiňují u synů chování tradičně mužské*“.<sup>102</sup> Velice zajímavá je i Jungova teorie o archetypech, podle níž je v každém z nás (bez ohledu na biologické pohlaví) obsažen ženský i mužský element. Matka, jako první žena v životě syna, ovlivňuje svou osobností animu (ženský princip) svého syna a stejný vliv má otec na anima (mužský princip) své dcery. Corneau toto výstižně komentuje slovy: „*Od puberty se v nás aktivuje archetyp, který nám pomáhá oddělit se od rodičů a vést samostatný duševní život. Jeho stopa je patrná v tom, že každá lidská bytost v sobě nosí více či méně jasnou představu o svém ideálním partnerovi. Tento obraz člověka podněcuje, aby snil, fantazíroval, hledal lásku a vytvářel s druhým partnerství. Nevědomí má vrozený sklon*

---

<sup>97</sup> Freud In Nakonečný, M.: *Úvod do psychologie*. Academia, Praha 2003.

<sup>98</sup> Průcha, J.: *Interkulturní psychologie*. Portál, Praha 2007.

<sup>99</sup> Šmolka, P.: *Muž a žena – návod k použití*. Portál, Praha 2004.

<sup>100</sup> Matoušek, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Sociologické nakladatelství, Praha 1993.

<sup>101</sup> Tamtéž.

<sup>102</sup> Matoušek, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Sociologické nakladatelství, Praha 1993, s. 56

vytvářet takové představy. Těmto obecným tendencím dal Jung název archetypy. V našem případě dal mužské fantazijní představě ženy název anima a ženské představě muže animus“.<sup>103</sup>

Rodina je vystavěna na dvou pilířích (matce a otci) a absence rodičovského vzoru tak pro dítě představuje vážný handicap. Obdobně je tomu i v případě, že rodič je sice v rodině přítomen, ale dostatečně neplní svou úlohu.<sup>104</sup> Děti již od útlého věku vnímají rodičovské chování a berou ho za jistou normu a vzor pro svůj další budoucí život. Vztah mezi otcem a matkou se stává pro dítě předlohou, podle které budou v dalších letech budovat své vlastní vztahy.

Nukleární rodina (tvořená rodiči a jejich dětmi) je pozoruhodná svou stabilitou v čase. V minulosti proběhly mnohé pokusy a snahy o přesunutí rodičovské péče na jiné osoby, skupiny či instituce. Přirozený model rodiny však přežil a uplatňuje se prakticky ve všech společnostech.

Rodina je vnímána jako společenství udržované díky vzájemné citové angažovanosti svých členů.<sup>105</sup> Vytváření harmonického rodinného klimatu a poskytování dostatečného množství podnětů má mimořádný význam nejen pro výchovu dítěte, ale i pro jeho optimální duševní vývoj. Jedním ze základních faktorů ovlivňujících kvalitu rodinného prostředí je bezesporu spokojenost rodičů v partnerském vztahu. Předpokladem pro harmonické partnerské soužití je i vhodný výběr partnera.

Přirozenou výslednicí vztahu partnerů (a to i monokulturních) je fúze dvou rozdílných rodinných tradic. V současné době ve společnosti neexistuje univerzálně platný model fungování rodin a rodinných vztahů. Tento chybějící „návod na rodinné štěstí“ tak nahrazuje přirozená tendence přebírat model z domova. Původní rodina bezděčně plní funkci demonstrátora rodinného fungování. Vliv původní (orientační) rodiny na rodinu prokreační je zcela evidentní.<sup>106</sup>

Naučené modely partnerského chování, které si z původní rodiny odnášíme „věnem“, se promítají do našeho partnerského chování v dospělosti. Některé modely jsou zdrojem souladu, jiné mohou představovat zdroj těžkostí. Každý jedinec je tak z hlediska partnerského

---

<sup>103</sup> Corneau, G.: *Anatomie lásky*. Portál, Praha 2000, s. 45 a 46.

<sup>104</sup> Matoušek, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Sociologické nakladatelství, Praha 1993.

<sup>105</sup> Tamtéž.

<sup>106</sup> Šmolka, P.: *Muž a žena – návod k použití*. Portál, Praha 2004.

soužití potenciálním nositelem obou typů modelů (fungujícího i problematického).<sup>107</sup> Úroveň partnerské kooperace se odvíjí od kompatibility či inkompatibility „přinesených“ rodinných modelů obou partnerů, a proto je tak důležitý správný výběr. Oba partneři mají od vztahu i partnera určitá očekávání. Do vztahu však vstupují nejen s vědomými očekáváním, ale i s těmi nevědomými, které vyplývají z individuálně specifických zkušeností (často v nich figuruje rodičovský vzor). Tato očekávání mohou být pozitivní (ideály) i negativní (strach, obavy) a více či méně realistická. Obecně platí, že čím větší je propast mezi realitou a našim očekáváním, tím menší je naše spokojenost ve vztahu. Poznání partnerovy rodiny, prostředí a podmínek, v jakých vyrůstal, hodnot a postojů, které ho formovaly či deformovaly, je tak více než žádoucí a v žádném případě by nemělo být podceňováno.<sup>108</sup>

Rodina může z hlediska rozdělení rolí vykazovat známky matriarchálního či patriarchálního modelu. V případě, že nám rodinný model rozdělení autorit vyhovoval, máme tendenci jej převzít a reprodukovat v rodině vlastní. Jedinec si tak ze své původní rodiny odnáší schéma ideální dělby moci. Pochází-li z prostředí, kde hlavní slovo měl otec, a matka se podrobovala, bude přirozeně očekávat stejnou komplementaritu rolí i ve svém vztahu. Stejným způsobem budou ovlivněna očekávání i v dalších sférách partnerského soužití – např. ve způsobu zacházení s emocemi, způsobu řešení konfliktů či stylu komunikace mezi partnery. Z tohoto důvodu bude podobnost zázemí obou partnerů opět výhodou. Zkřížené modely (muž z patriarchátu a žena z matriarchátu či naopak) vedou ke komplikacím v podobě tzv. kompetenčních střetů, které se v tomto případě projevují zejména v oblasti rozhodování (buď chtějí oba rozhodovat, nebo naopak žádný z nich není ochoten převzít zodpovědnost za rozhodnutí). Situaci lze řešit buď uvážlivějším výběrem, nebo důsledným rozdělením kompetencí mezi oba partnery (to je ovšem dost náročné – k zásadnímu střetu totiž může dojít právě při pokusu o rozdělení sfér vlivu).<sup>109</sup>

Míra otevřenosti orientační rodiny vůči okolnímu světu patří mezi tzv. transgeneračně předávané normy a představuje další oblast, která může působit neshody mezi partnery. Zaměříme-li se na extrémy, pak jeden pól reprezentují rodiny vůči okolnímu světu značně uzavřené, kde se běžné sociální interakce omezují hlavně na interakce v rámci nukleární rodiny. Protipól tvoří rodiny vůči okolí velice otevřené s bohatou sítí sociálních vazeb. Míra otevřenosti rodiny se odráží jak ve způsobech trávení volného času, tak i v preferencích

---

<sup>107</sup> Matoušek, O.; Pazlarová, H.: *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Portál, Praha 2010.

<sup>108</sup> Šmolka, P.: *Výběr partnera. Pro nezadané i zadané*. Grada Publishing, Praha 2005.

<sup>109</sup> Tamtéž.

týkajících se společenského života.<sup>110</sup> Rozdílnost v přístupu vůči okolí může být přinejmenším rušivým elementem partnerského soužití. Odlišný životní styl orientačních rodin pravděpodobně bude vytvářet propast mezi partnery. Tato propast může být u partnerů pocházejících z různých sociokulturních prostředí dále prohlubována. Společenský život a zvyklosti s ním spojené se v jednotlivých kulturách významně liší. Vznikají tak situace, které jeden z partnerů v souladu s jeho kulturními zvyklostmi hodnotí jako standardní. Druhý partner však může tyto situace pod vlivem svých kulturních zvyklostí vnímat rušivě. Příkladem je např. tendence jižanských národů ke sdružování ve večerních hodinách mimo domov často doprovázená hlučností či zvyklost hostit širší okruh lidí.<sup>111</sup>

Další problémy může působit rodinou ovlivněná distribuce financí (představa, kdo má držet kasu).<sup>112</sup> I zde platí, že je-li pro oba partnery model fungování původních rodin akceptovatelný a jsou-li schopni ztotožnit se s rolí rodiče stejného pohlaví, pak je bezpochyby podobnost původních rodin partnerů velkou výhodou. V případě, že sledujeme model, který nám poskytoval rodič téhož pohlaví, jako nepřijatelný, máme tendenci vydat se vlastní cestou (snažíme se „nebýt jako on/ona“). Máme jasno v tom, co nechceme, tušíme, co bychom chtěli, ale chybí nám pro dané chování adekvátní model. Volba chování, pro něž nemáme odpovídající model, skýtá mnohá úskalí. V honbě za „nebytím jako on/ona“ hrozí riziko sklouznutí do opačného extrému (např. ve snaze neprojevat se despoticky se díky přehnaně nerozhodnému jednání snadno můžeme ocitnout na druhém břehu). Dalším potenciálním rizikem jsou pro takového jedince stresové situace – v nich totiž dochází k bezděčné nápodobě odmítaného modelu.<sup>113</sup>

Původní rodina v nás zcela nepochybně zanechává stopy, vůči kterým nelze být imunní. Je však důležité mít stále na paměti, že je takřka nemožné, aby nás rodina vybavila pro budoucí soužití sumou dispozic v univerzálně ideální kombinaci. Ačkoli je vliv původní rodiny skutečně velký, nelze jej chápat v tom smyslu, že jsme pouhým „odlitkem“ našich rodin, který slepě kopíruje vzor našich rodičů. Do prokreační rodiny si přinášíme mnohem víc než jen obraz izolovaného rodičovského vzoru. V mnoha ohledech jsme ovlivněny vlastními životními zkušenostmi. Na orientační rodinu tedy nemůžeme nahlížet jako na vzor osudově

---

<sup>110</sup> Šmolka, P.: *Výběr partnera. Pro nezadané i zadané*. Grada Publishing, Praha 2005.

<sup>111</sup> Vágnerová, M.: *Psychologie pro pomáhající profese*. Portál, Praha 2004.

<sup>112</sup> Šmolka, P.: *Muž a žena – návod k použití*. Portál, Praha 2004.

<sup>113</sup> Šmolka, P.: *Výběr partnera. Pro nezadané i zadané*. Grada Publishing, Praha 2005.

závazný. Skutečná osudovost tohoto vzoru spočívá v tom, jakým způsobem je se vzorem nakládáno.<sup>114</sup>

Každá společnost vykazuje jistou rozdílnost mezi jednotlivými rodinami – ta je dána socioekonomickým statusem rodičů, úrovní dosaženého vzdělání a samozřejmě i stylem rodinné výchovy. Rodinu si lze představit jako společenskou mikrostrukturu, která plní funkci mediátora vlivu kultury. Kultura tvoří jakýsi rámec – společenskou makrostrukturu, jejíž vliv dopadá na jedince prostřednictvím primárního sociálního prostředí (tj. rodiny). Hlavním úkolem socializace v rodině je učinit z lidského tvora bytost kulturní.<sup>115</sup>

Drobnohledu partnerské kompatibility by tak měli být podrobováni nejen potenciální partneři pocházející z rozdílné kultury, ale i potenciální monokulturní partneři. S jistými obtížemi se totiž mohou potýkat i páry, které sice vyrůstaly „pod vlajkou“ jedné kultury, ale každý z nich v trochu jiném prostředí a za jiných podmínek. V těchto případech mluvíme o vlivu tzv. subkultur. Jako příklad nám může posloužit srovnání života ve městě s životem na vesnici či komparace hierarchie hodnot materiálně založené rodiny s hodnotami, které ctí rodina duchovně založená.<sup>116</sup> Je však třeba reflektovat i další neméně důležité vlivy – např. osobnosti rodičů či úplnost a funkčnost rodiny.

Každý jedinec nepochybně podléhá velkému vlivu rodiny. Zároveň je ale i jako člen určitého kulturního společenství do značné míry ovlivněn kulturně a tyto kulturou dané odlišnosti zvyšují riziko potenciálních partnerských komplikací. Působení rozdílných kulturních vlivů na oba partnery tak může multikulturní pár přinejmenším znevýhodňovat v porovnání s párem monokulturním.

Suma kulturních vzorců (normy, tradice, obyčej, návyky, předpisy atd.) tvoří kulturní kontext, který příslušníci jednotlivých kultur obrazně řečeno „nasávají spolu s mateřským mlékem“. Po určité době kulturního působení se tak stáváme, aniž si to uvědomujeme, nositeli dané kultury. Tato skutečnost koreluje s myšlenkami o národní či národnostní mentalitě. Obsahem kulturních vzorců mohou být ideály (dokonce i naše nevědomá očekávání), styl

---

<sup>114</sup> Matoušek, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Sociologické nakladatelství, Praha 1993.

<sup>115</sup> Nakonečný, M.: *Úvod do psychologie*. Academia, Praha 2003.

<sup>116</sup> Šmolka, P.: *Výběr partnera. Pro nezadané i zadané*. Grada Publishing, Praha 2005.

oblékání, pravidla chování, obvyklost partnerského vztahu, obvyklost kulturních rituálů, ale třeba i způsob komunikace.<sup>117</sup>

## 2.3 Komunikace

Od chvíle, kdy přicházíme na tento svět, žijeme v neustálé interakci s ostatními lidmi. Interakce je pro člověka vůbec nejtypičtějším druhem akce.<sup>118</sup> Zahrnuje všechny způsoby vzájemného ovlivňování lidí. V principu jde o vztah – tedy vzájemně se stimulující způsoby chování a jednání. „*Lidská společnost představuje síť vztahů mezi lidmi. Přirovnáme-li ji k síti rybářské, pak uzly představují lidi a provázky či lana vztahy mezi nimi. Ale co to vlastně je, toto lanoví v lidském světě? Jedna odpověď je, že je to komunikace*“.<sup>119</sup> Existence mezilidského vztahu je determinována vstupem aktérů do interakce.<sup>120</sup> Primárním východiskem sociální interakce je sociální percepce (vzájemné vnímání lidí). Interpersonální komunikaci lze chápat jako symbolické vyjádření sociální interakce (tedy pomocí jazyka, gest, mimiky, styl oblékání atd.). Jde o nejdůležitější nástroj sociální interakce vůbec.<sup>121</sup>

Člověk je od přírody tvorem společenským a přirozeně tak má potřebu integrovat se s jinými lidmi. Komunikace je podmínkou jeho sociální existence. Izolace či přerušení komunikace znemožňuje naplnění potřeby sociálního kontaktu a vede u člověka k psychické deprivaci. Díky vzájemné výměně informací (předávání i sdílení) je naplňována i další důležitá potřeba – potřeba orientace. Neuspokojení této potřeby značně komplikuje adaptaci jedince s prostředím i proces utváření vlastní identity.<sup>122</sup> Informace získané v komunikačním procesu napomáhají jedinci nejen porozumět sociální realitě, která jej obklopuje, ale i světu a jeho zákonitostem – může tak poznávat i věci mimo rámec jeho vlastních zkušeností, věci a události časově a prostorově vzdálené. Člověk je tvor, „*který se díky symbolům dokáže učit z minulosti, představovat si budoucnost a žít ve světě abstrakcí*“.<sup>123</sup>

---

<sup>117</sup> Vybíral, Z.: *Psychologie lidské komunikace*. Portál, Praha 2000.

<sup>118</sup> Možný, I.: *Moderní rodina*. Nakladatelství Blok, Brno 1990.

<sup>119</sup> Vybíral, Z.: *Psychologie lidské komunikace*. Portál, Praha 2000, s. 17.

<sup>120</sup> Matoušek, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Sociologické nakladatelství, Praha 1993.

<sup>121</sup> Vágnerová, M.: *Základy psychologie*. Karolinum, Praha 2004.

<sup>122</sup> Keller, J.: *Úvod do sociologie*. Sociologické nakladatelství, Praha 2002.

<sup>123</sup> Tamtéž, s. 50

Komunikace je rovněž prostředkem k sebepotvrzení – jejím prostřednictvím si vytváříme sebeobraz.<sup>124</sup> Jestliže chceme rozumět druhým a mají-li i oni rozumět nám, musíme především pochopit sebe sama.

Vztažným rámcem probíhající komunikace je vždy určitý sociální kontext, který má vnitřní rozměr (tj. osobnost komunikátora – jeho emoční ladění, suma zkušeností, vztah ke komunikačnímu partnerovi atd.) a rozměr vnější (tj. kulturní prostředí).<sup>125</sup> Vžitý způsob komunikace je ovlivněn nejen naší osobností (např. temperament), ale i prostředím a dalšími sociálními vlivy. Kontext komunikace vždy spoluurčuje význam toho, co je komunikováno.<sup>126</sup> Každá sociální situace vyžaduje znalost standardních komunikačních vzorců, které jsou pro danou situaci přiměřené. Tyto vzorce však opět podléhají sociokulturnímu vlivu (např. rozdíly v tykání a vykání, rozdílný postoj k pravdě či rozdíly v nárocích na dodržování časových limitů).<sup>127</sup>

Jak již bylo řečeno v kapitole o genderových rolích, rozdílné způsoby komunikace mužů a žen jsou výsledkem sociálního učení stejně jako osvojení mluvené řeči či základních kulturních návyků. Správné poznání a pochopení těchto rozdílů otevírá cestu k efektivní partnerské komunikaci.

Schopnost úspěšně komunikovat je nepochybně jedním ze základních pilířů v mezilidských vztazích a ve vztazích partnerských je dokonce úroveň vzájemné komunikace indikátorem partnerského štěstí.<sup>128</sup> Narušená komunikace je jednou z hlavních příčin partnerských neshod. Neefektivní komunikační vzorce jsou příčinou toho, že se komunikace mezi partnery stává neúčinnou a povrchní, což má negativní dopad na jejich společné soužití. Partneři zůstávají v zajetí nesprávných komunikačních návyků a partnerská disharmonie se dále prohlubuje, což může vést až k vzájemnému odcizení. „Chronickým“ problémem partnerské komunikace bývá často podceňovaná neschopnost naslouchat. Známý švýcarský psychiatr Paul Tournier označil tento jev jako „rozhovory hluchých“ – každý z partnerů mluví především proto, aby se podělil o své myšlenkové pochody, případně se ospravedlnil či obvinil druhé. Jen ve vzácných případech se jedná o skutečnou výměnu názorů obsahující

---

<sup>124</sup> Vágnerová, M.: *Základy psychologie*. Karolinum, Praha 2004.

<sup>125</sup> Tamtéž.

<sup>126</sup> Nakonečný, M.: *Úvod do psychologie*. Academia, Praha 2003.

<sup>127</sup> Vágnerová, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál, Praha 2004.

<sup>128</sup> Van Peltová, N.: *Umění komunikace*. Advent-Orion, Praha 2001.



i opravdovou touhu pochopit druhou stranu. Poukazuje tak na fakt, že „slyšet“ není totéž jako „naslouchat“.<sup>129</sup>

Klíčovou oblastí v partnerské komunikaci je vzájemné porozumění. Porozumět znamená chápat, dekodovat smysl a význam toho, co je sdělováno. Dokážeme-li pozorně naslouchat, jsme schopni lépe pochopit a akceptovat lidi kolem nás. Nemalý počet konfliktů by byl včas zažehnán, kdybychom dokázali nejen slyšet, ale i pozorně a se zájmem naslouchat. Porozumění a naslouchání jsou účinnými léky na nespokojenost v partnerském vztahu.

### 2.3.1 Jazyková bariéra

Neméně důležitou složkou komunikačního procesu je bezesporu i správná distribuce informací - tedy schopnost vyjadřovat se způsobem srozumitelným pro toho, kdo nám naslouchá. K tomu nám slouží jazyk – znakový systém, v němž jednotlivé slovní znaky fungují jako zástupná označení určité reality. Znalost takového systému nezahrnuje pouze osvojení znaků (tedy zvukové, psané či vizuální podoby slov), ale zároveň i pochopení významu znaků a jejich souvztažnost s ostatními pojmy.<sup>130</sup> Řeč (psaný i mluvený jazyk) je verbální složkou komunikace a navazuje na kulturu, v níž osvojování jazyka probíhá - má tedy různou národní formu.<sup>131</sup> Vzájemná provázanost kultury, jazyka a myšlení byla opakovaně prokázána antropologickými výzkumy v různých částech světa. Jazyk je danou kulturou obohacován, slouží jako nástroj myšlení a zároveň ovlivňuje možnou úroveň myšlení v závislosti na stupni kulturní vyspělosti. Myšlení (myšlenky a ideje) je součástí kultury – současně však spoluvytváří její konkrétní podobu.<sup>132</sup> S tímto úzce souvisí i pojem etnolingvokultura, který vyslovuje tezi o etnické a kulturní determinaci verbálních projevů myšlení.<sup>133</sup>

Odhady celkového počtu jazyků na zemi se různí především díky neustálým lingvistickým vývojovým změnám (některé jazyky zanikají, u jiných jazyků je naopak uznána samostatnost). Svůj podíl na nepřesnostech odhadů má i názorový nesoulad lingvistů a etnologů – v některých případech se rozcházejí v otázce, zda se jedná pouze o dialekt či

---

<sup>129</sup> Tournier In Van Peltová, N.: *Umění komunikace*. Advent-Orion, Praha 2001.

<sup>130</sup> Vágnerová, M.: *Základy psychologie*. Karolinum, Praha 2004.

<sup>131</sup> Nakonečný, M.: *Úvod do psychologie*. Academia, Praha 2003.

<sup>132</sup> Vybíral, Z.: *Psychologie lidské komunikace*, Portál, Praha 2000.

<sup>133</sup> Průcha J.: *Interkulturní komunikace*. Grada, Praha 2010.

o samostatný jazykový systém. V roce 2007 byl počet aktivně užívaných jazyků odhadnut na více než 6 tisíc, přičemž obrovským počtem jazyků (asi 5-6 tisíci) mluví jen asi 5 % lidí. Většina populace mluví světově rozšířenými tzv. „velkými jazyky“ (např. čínština, hindština, angličtina, ruština, španělština aj.)<sup>134</sup>

Jedinci užívající stejný mateřský jazyk zpravidla nevnímají jazyk jako „systém pravidel“ – jednoduše o něm nepřemýšlejí. Naučili se jej spontánně v raném dětství díky specifické interakci s okolím.<sup>135</sup> „Z tohoto hlediska představuje lingvistická socializace rituální zkušenost, během níž dospělí předávají dětem zcela závazně své oblíbené verbální stereotypy. Tímto způsobem strukturují jejich vidění světa“.<sup>136</sup> Tato specifická zkušenost s mateřským jazykem člověku umožňuje učit se i další, nikoli však mateřské jazyky. Dle tvrzení teoretiků jazykového relativismu má každý jazyk specifický způsob nazírání světa. Monokulturní partneři hovořící stejným mateřským jazykem tak na svět nazírají shodnou optikou, což usnadňuje jejich vzájemnou komunikaci, a potenciální riziko jazykové bariéry je eliminováno.<sup>137</sup> V žádném případě to ale neznamená, že by se monokulturní partneři nepotýkali s problémy v komunikaci. V samotném úvodu kapitoly již bylo řečeno, že komunikace jako taková je jednou z nejčastějších příčin neshod mezi partnery obecně. Komunikační problémy multikulturních partnerů však díky odlišnosti kultur získávají zcela jiný rozměr.

„*Interkulturní komunikace je termín označující procesy interakce a sdělování probíhající v nejrůznějších typech situací, při nichž jsou komunikujícími partnery příslušníci jazykově a/nebo kulturně odlišných etnik, národů, rasových či náboženských společenství. Tato komunikace je determinována specifíčkami jazyků, kultur, mentalit a hodnotových systémů komunikujících partnerů*“.<sup>138</sup> Interkulturní komunikace musí překonávat různé bariéry bránící komunikujícím partnerům ve vzájemném porozumění. Tyto bariéry mohou nabývat různé intenzity v závislosti na míře odlišnosti kultur, jež partneři reprezentují. Logicky tak platí, že větší rozdílnost zvyšuje potenciální riziko výskytu komunikačních bariér. Významnou úlohu sehrává samozřejmě jazyk samotný (konkrétně „rovnocennost“ jazykové výbavy partnerů). Je-li komunikačním jazykem partnerů nějaký zprostředkující jazyk, který není pro žádného z nich jazykem mateřským, budou bariéry jiné než v případech,

---

<sup>134</sup> Průcha J.: *Interkulturní komunikace*. Grada, Praha 2010.

<sup>135</sup> Možný, I.: *Moderní rodina*. Nakladatelství Blok, Brno 1990.

<sup>136</sup> Keller, J.: *Úvod do sociologie*. Sociologické nakladatelství, Praha 2002, s. 64.

<sup>137</sup> Průcha, J.: *Interkulturní psychologie*. Portál, Praha 2007.

<sup>138</sup> Průcha, J.: *Interkulturní komunikace*. Grada, Praha 2010, s. 16.

kdy je ke komunikaci používán mateřský jazyk jednoho z partnerů.<sup>139</sup> Ten z partnerů, jehož mateřským jazykem se komunikuje, je totiž ve velké výhodě. Zprostředkující jazyk však také není ideální – pro oba partnery je jen dalším jazykem, což může být značně limitující.

Obecně platí, že člověk, který nedisponuje potřebnými jazykovými kompetencemi je automaticky považován za méně inteligentního, než ve skutečnosti je, a rovněž bývá společností hůře hodnocen. „*Neschopnost verbálně komunikovat na přijatelné úrovni funguje jako sociální stigma*“.<sup>140</sup> V souvislosti s tím je však třeba zdůraznit, že zvládnutí cizího jazyka zdaleka není zárukou odstranění komunikační bariéry. V interkulturní komunikaci je stejně důležité i pochopení kultury národa či etnika jako celku (s jejími specifickými zvyklostmi, rituály a konvencemi). Interkulturní komunikaci tak tvoří dvě vrstvy: jazyk a komunikační etiketa. Pravidla komunikační etikety jsou kulturně podmíněné a každá kultura jim připisuje různou důležitost. Komunikační etiketa zahrnuje jak verbální projevy (např. způsob oslovení a použití titulů či rituály týkající se pozdravů) tak i projevy neverbální.<sup>141</sup> Interkulturní odlišnosti v neverbální komunikaci a ve vyjadřování emocí jsou předmětem následujících podkapitol.

### 2.3.2 Rozdíly v neverbální komunikaci

V komunikačním procesu dochází k výměně celé řady velmi rozmanitých projevů – slovních (verbálních) i mimoslovních (neverbálních). Vše, co signalizujeme beze slov či jako doprovod spolu se slovy, lze považovat za projevy neverbální. Neverbální komunikaci se učíme v dětství stejným způsobem jako řeč.<sup>142</sup> Mimoslovní způsoby sdělování mají v porovnání s verbální komunikací mnohem širší platnost a jsou v každé interakci zcela zásadní. Jejich dekódování totiž není podmíněno znalostí jazyka. V interkulturním styku býváme na neverbální podněty obzvláště citliví – máme totiž tendenci vnímat mimoslovní signály v těch situacích, kdy je pro nás verbální sdělení nejasné či nesrozumitelné.<sup>143</sup> Tyto projevy pak přirozeně vyhodnocujeme z pohledu naší kultury podle nám vštípených měřítek „normálnosti“. „*Tendence přiřazovat konkrétním neverbálním projevům určitý smysl, nějak je*

---

<sup>139</sup> Průcha, J.: *Interkulturní komunikace*. Grada, Praha 2010.

<sup>140</sup> Vágnerová, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál, Praha 2004, s. 654.

<sup>141</sup> Průcha, J.: *Interkulturní psychologie*. Portál, Praha 2007.

<sup>142</sup> Vybíral, Z.: *Psychologie lidské komunikace*. Portál, Praha 2000.

<sup>143</sup> Bäumllová, B.: *Tajemství lidského úsměvu*. Triton, Praha 2006.

*interpretovat, je rovněž sociokulturně podmíněná*“.<sup>144</sup> Každý neverbální projev je však výslednicí celé řady faktorů – temperament (extroverze či introverze), kvalita vztahu mezi komunikačními partnery, momentální psychická atmosféra a v neposlední řadě i vázanost na kulturu.<sup>145</sup> A tak i v komunikaci, která přesahuje jazykové hranice, může poměrně snadno dojít k nedorozumění. Pro nezkreslené porozumění „řeči těla“ je vždy nutné znát situační kontext. Nelze tedy s univerzální platností přiřazovat jednotlivým signálům přesné významy.

Neverbální komunikace je velmi široká oblast, která zahrnuje různé způsoby sdělování výrazem obličeje (mimika), přiblížením či oddálením (proxemika), dotekem (haptika), pohyby a postojem (kinezika a posturologie), gesty, pohledy (vizika), tónem hlasu a dalšími neverbálními aspekty řeči (paralingvistika), úpravou zevnějšku atp.<sup>146</sup> Protože je neverbální projev celkem složeným z mnoha neverbálních komponent (většinou ještě v kombinaci s verbálním sdělením), bude zde o jednotlivých druzích mimoslovní komunikace pojednáno izolovaně. Zaměříme se však především na ty neverbální projevy, které jsou nejvíce kulturně determinované, a v kontextu interkulturní komunikace se tedy jeví jako nejproblematictější. Jisté zvyklosti mohou v různých kulturách nabývat zcela rozdílných významů a jejich praktikování mimo domovinu tudíž může působit přinejmenším nevhodně.

- **PROXEMIKA**

Dokonce i přiblížením či oddálením je něco sdělováno. Touto stránkou neverbální komunikace se zabývá proxemika. Dle vědeckých studií vnímá každý účastník komunikačního procesu vzdálenost komunikačního partnera, zejména v případě, narušuje-li jeho osobní zónu. Osobní zónou se myslí prostor kolem nás (naše teritorium), který si chráníme před druhými lidmi, a vniknutí do tohoto prostoru vnímáme jako velmi nepříjemné. Velikost této zóny závisí na mnoha faktorech: pohlaví, věk, osobnosti komunikujících, úroveň přátelského vztahu, prostorové dispozice, ale i kulturní zvyklosti.<sup>147</sup>

Antropologické studie proxemického chování se shodují na tom, že určité znaky jsou společné všem kulturám (např. existence osobní zóny). Některé skutečnosti jsou však ovlivněné kulturou a etnickými faktory (např. velikost osobní zóny). Hall uvádí, že pokud

---

<sup>144</sup> Vágnerová, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál, Praha 2004, s. 655.

<sup>145</sup> Křivohlavý, J.: *Jak si navzájem lépe porozumět*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1988.

<sup>146</sup> Tamtéž.

<sup>147</sup> Křivohlavý, J.: *Jak si navzájem lépe porozumět*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1988.

Arabovi „odepřete vůni svého dechu“, bude to považovat za urážku.<sup>148</sup> Podobně jako Arabové i Japonci či Jihoameričané v rozhovoru zachovávají velmi malou vzdálenost mezi komunikujícími. Četnost doteků a objímání je v těchto kulturách rovněž značně vyšší, než je tomu u většiny evropských národů.

Sociální psychologie dokonce zavádí pojem „proxemický tanec“. Jedná se o označení situace, kdy se setkají dva jedinci, jejichž představy o osobních zónách se liší a hledání míry oddálení, která by pro oba splňovala parametry snesitelnosti, připomíná tanec.<sup>149</sup>

Každá kultura pojímá proxemickou osobní zónu svérázným způsobem. Je tak třeba mít na paměti, že porušení této interpersonální vzdálenosti může být v některých kulturních společnostech vnímáno jako dotěrnost či v opačném případě nezdvořilost.<sup>150</sup>

- **GESTA**

Gesta jsou vůbec nejstarší formou lidské sociální komunikace a dodnes plní zcela mimořádnou úlohu. Gesty můžeme symbolicky nahrazovat slovní znaky, ilustrovat řečené či zvyšovat názornost sdělení.<sup>151</sup> Jedná se o pohyby jakékoliv části těla (nejčastěji však rukou), jejichž účelem je sdělit či u verbálního projevu ještě posílit efekt sdělovaného.

Řeč gest je velmi silně kulturně a etnický ovlivněna. Zůstaneme-li na evropském kontinentu, jako modelový příklad rozdílného užívání gest nám může posloužit srovnání projevu Angličana a Itala – tedy tradičně vnímané anglické rezervovanosti a italské výbušnosti. Zatímco rozsah gestikulačních pohybů v projevu Angličana se omezuje pouze na drobná decentní gesta rukou, pro Itala je naopak příznačná velmi živá gestikulace (rukama i celým tělem). Hojné využívání gest v hovoru i při naslouchání může pro cizince působit velmi rušivě stejně jako v prvním případě rezervovanost až nezúčastněnost komunikačního partnera.<sup>152</sup> Podobně jako Italové se projevují např. i Španělé či Jihoameričané. Zdrženlivěji se naopak projevují národy geograficky více na sever – např. obyvatelé Skandinávie.

---

<sup>148</sup> Hall In Křivohlavý, J.: *Jak si navzájem lépe porozumět*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1988, s. 47.

<sup>149</sup> Křivohlavý, J.: *Jak si navzájem lépe porozumět*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1988.

<sup>150</sup> Tamtéž.

<sup>151</sup> Vybíral, Z.: *Psychologie lidské komunikace*. Portál, Praha 2000.

<sup>152</sup> Křivohlavý, J.: *Jak si navzájem lépe porozumět*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1988.

### 2.3.3 Rozdíly ve vyjadřování emocí

Nonverbální sociální komunikace je nepochybně nejpřirozenějším komunikačním kanálem pro sdělování emočních stavů.<sup>153</sup> Napříč kulturami existuje vzácná podobnost v mimickém výrazu některých primárních emocí (radost, smutek, strach, překvapení atd.). Tyto nonverbální projevy nejsou závislé na kulturním vzoru (jsou vrozené – výraz emocí je řízen z hypothalamu) a lze je tedy považovat za transkulturní.<sup>154</sup>

Informaci o probíhajících emocionálních stavech můžeme vyčíst z lidské tváře, která díky velkému množství obličejových svalů disponuje bohatým komunikačním potenciálem (mimické svaly umožňují více než tisíc různých výrazů). Tvář je tak vedle slova druhým nejdůležitějším sdělovacím prostředkem v mezilidském styku.<sup>155</sup>

Přestože jsou samotné výrazové projevy emocí univerzální, nezůstává kultura zcela mimo sféru vlivu. Silný kulturní vliv je patrný v nastavování pravidel emocionálního sdělování – kulturní normy diktují vhodnost a nevhodnost (lépe řečeno přípustnost a nepřípustnost) určitých projevů emocí (např. smích a pláč), definují podněty, které mají příslušné emoce vyvolávat, určují formu, intenzitu i dobu trvání určitého mimického projevu. Tato kulturou daná pravidla ovšem mohou vést k záměrnému maskování původního emocionálního stavu mimickým projevem, který je společností hodnocen jako žádoucí.<sup>156</sup>

Jako modelový příklad nám může posloužit odlišná interkulturní interpretace úsměvu. Smích má celou řadu variant – od tichého až po bouřlivý často doprovázený slzami. Smích však není pouze spontánním doprovodným projevem veselí, ale je i naučeným stylizovaným chováním člověka, který může v různých kulturách signalizovat zcela jiné skutečnosti.<sup>157</sup> Mnohem variabilnější význam úsměvu u Asiatů může Evropana velmi snadno zmást. V tomto sociokulturním kontextu není smích pouze vyjádřením štěstí, spokojenosti či dobré nálady jako je tomu v kultuře západní (konkrétně u Evropanů a Američanů). Úsměv zde slouží k různorodým účelům – je výrazem rozpaků a nejistoty, vyjadřuje omluvu, ale může být i maskováním smutku.<sup>158</sup> LeBaronová popisuje situaci s Japoncem, který omlouvá svoji absenci na obchodním jednání tím, že došlo k úmrtí v rodině. Toto sdělení ovšem podává

---

<sup>153</sup> Tamtéž.

<sup>154</sup> Bäumlová, B.: *Tajemství lidského úsměvu*. Triton, Praha 2006.

<sup>155</sup> Křivohlavý, J.: *Jak si navzájem lépe porozumět*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1988.

<sup>156</sup> Tamtéž.

<sup>157</sup> Nakonečný, M.: *Úvod do psychologie*. Academia, Praha 2003.

<sup>158</sup> Vágnerová, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál, Praha 2004.

s úsměvem na tváři, což by v kontextu západní kultury bylo jednoznačně hodnoceno jako velmi nevhodné. Úsměv však v tomto případě vychází z kulturního názoru Japonců, že bolesti a trápení nemají být přenášeny na druhé.<sup>159</sup>

Interkulturní rozdíly se uplatňují i ve frekvenci úsměvu. Skutečným fenoménem je v tomto ohledu bezpochyby Thajsko, které bývá dokonce označováno jako „země úsměvů“. Thajci vynikají zvláštním talentem v používání různých druhů úsměvů vytvořených pro konkrétní (pro cizince však velmi neobvyklé) situace. Thajci se smějí během formálních rozhovorů, obchodních jednání, v případě nesouhlasu, v tíživých životních situacích a dokonce i v nebezpečí. Porozumět rozmanité škále výrazů tamních úsměvů je pro cizince téměř nemožné. Smích funguje v thajské kultuře především jako prevence – má eliminovat napětí, zabránit vzniku konfliktních situací a zajistit dobře fungující společnost. „Terapie smíchu“ zde plní výlučnou společenskou funkci.<sup>160</sup>

Tyto poznatky tak potvrzují skutečnost, že i přes jistou výrazovou interkulturní podobnost a univerzálnost ve vyjadřování některých emocí je kulturní závislost frekvence používání těchto mimických projevů i jejich interpretace ve specifických situacích zcela evidentní.

Způsob vyjadřování či naopak potlačování emocí je další zvláštností interkulturní komunikace. Lidé asijského původu (zejména Číňané a Japonci) mají tendenci svoje emoce skrývat.

V Evropě můžeme vést imaginární geografickou hranici s tím, že čím jižněji určité etnikum sídlí, tím jsou emoční projevy v komunikaci více angažovány (např.: Italové, Španělé, Bulhaři). Platí to i v opačném případě – tedy čím severněji, tím jsou emoční projevy tlumenější (např. komunikace Švédů, Finů či Norů).<sup>161</sup>

V předchozích kapitolách jsem se pokusila z teoretického hlediska nastínit ty oblasti partnerského soužití, které potenciálně mohou nejvíce ohrozit stabilitu multikulturního vztahu: sociokulturně determinovaná rozdílnost chápání role muže a ženy, vliv orientační rodiny a komunikace. Právě tyto skutečnosti odsouvají multikulturní pár v porovnání s párem monokulturním do značně nevýhodné pozice.

---

<sup>159</sup> LeBaronová In Bäumlová, B.: *Tajemství lidského úsměvu*. Triton, Praha 2006.

<sup>160</sup> Bäumlová, B.: *Tajemství lidského úsměvu*. Triton, Praha 2006.

<sup>161</sup> Průcha, J.: *Interkulturní komunikace*. Grada, Praha 2010.

V korelaci s výše uvedenými teoretickými poznatky však nelze ponechat stranou skutečnost, kterou jsem uvedla již v úvodu práce: že totiž samotná osobnost partnera (zejména pak jeho/její ochota ke kompromisu, flexibilita a tolerance) nepochybně sehrává v každém partnerském vztahu zásadní úlohu. Výše jmenované osobnostní charakteristiky by se navíc měly u multikulturních partnerů projevovat tím intenzivněji, čím větší je odlišnost jejich kultur. Pouhá fascinace cizí kulturou totiž k dlouhodobému fungování partnerského vztahu rozhodně nepostačí.

V následující empirické část se pokusím zmapovat: Jaká jsou partnerská soužití s cizincem v reálu? Do jaké míry ovlivňuje jiná kultura, jiná mentalita, odlišná diferenciací genderových rolí a hierarchie v rodině společné soužití partnerů? Jak probíhá „interkulturní komunikace“ mezi partnery a jak dalece komplikuje jejich vztah?



## **PRAKTICKÁ ČÁST**

# 1 PLÁN VÝZKUMU

## 1.1 Cíle výzkumu

Porovnat multikulturní páry s monokulturními páry a ověřit:

- Jakých oblastí se týkají partnerské problémy těchto párů
- Zda příčiny těchto problémů souvisí s rozdílností kultur partnerů

## 1.2 Hypotézy

**H 1:** Domnívám se, že více než polovina multikulturních párů spolu hovoří jiným jazykem, než jazykem, který je pro oba mateřskou řečí.

**H 2:** Předpokládám, že většina multikulturních párů řeší nedorozumění v partnerském soužití, která souvisejí s jazykovou bariérou, a současně většina monokulturních párů nemá nedorozumění související s jazykovou bariérou.

**H 3:** Předpokládám, že většina multikulturních párů vnímá rozdíl ve způsobu neverbální komunikace mezi partnery.

**H 4:** Předpokládám, že aspoň dvě třetiny všech párů mají rozdílnou představu o roli muže a ženy v rodině, a většina z těchto párů považuje rozdíl v této představě za zdroj partnerských konfliktů.

**H 5:** Domnívám se, že většina multikulturních párů se setkala na veřejnosti s negativní reakcí na svého partnera a současně že většina monokulturních párů se s touto reakcí nesečkala.

**H 6:** Domnívám se, že u většiny párů je rodina k výběru partnera tolerantní.

**H 7:** Domnívám se, že u většiny párů negativní reakce veřejnosti na partnera a odmítnutí partnera rodinou ovlivňuje vzájemný partnerský vztah.

### 1.3 Výzkumné metody

Pro své šetření jsem zvolila metodu kvantitativního výzkumu, využila jsem dotazník vlastní konstrukce. Skládá se ze 15 jasně formulovaných otázek, u nichž respondenti vybírali z předem daných možností variantu, kterou považovali za nejpříjemnější. Některé otázky byly dále doplněny otevřenými otázkami.

Dotazník byl anonymní. Byl vytvořen ve dvou jazykových mutacích – v češtině a angličtině s ohledem na oslovený vzorek respondentů.

Výsledky šetření mohou negativně ovlivnit zkreslené odpovědi z důvodu nepochopení otázky, případně malá návratnost dotazníků.

Vzor tohoto dotazníku v obou jazykových variantách je uveden v příloze 1 a 2.

Výsledky šetření budou pro větší přehlednost zpracovány do grafů – u konkrétních odpovědí budou uváděny jak počty respondentů, tak hodnoty vyjádřené v procentech.

### 1.4 Charakteristika výběrového souboru

Výzkum byl prováděn u nereprezentativního vzorku respondentů. V průběhu března až května 2011 bylo osloveno 40 heterosexuálních nesezdaných párů - 20 monokulturních párů a 20 multikulturních párů.

Multikulturní páry byly vybírány cíleně tak, aby jednotlivci v páru pocházeli z různých kultur:

- evropské
- africké
- asijské
- americké

Ostatní páry byly vybrány náhodně.

Páry žijí na území ČR, oba partneři ovládají jeden z těchto jazyků: češtinu či angličtinu. Výběr jazyka je podstatný pro jazykovou mutaci dotazníku.

Dotazníky byly rozeslány e-mailem, případně předány osobně. Respondenti byli ujištěni, že dotazníkové šetření je anonymní a jeho výsledky budou sloužit jen pro zpracování mé bakalářské práce.

Byly rozdány 44 dotazníky, zpět se vrátilo 40 řádně vyplněných dotazníků.

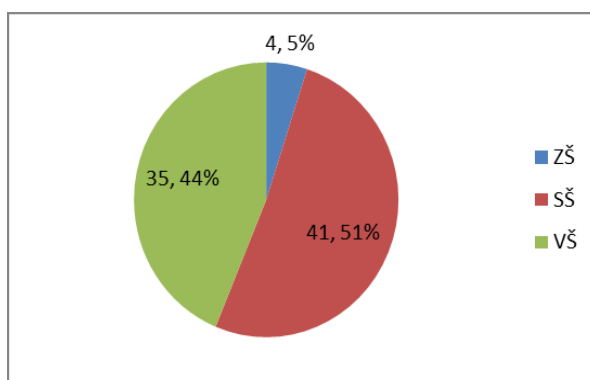
## 2 ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

1. Jste:

- a. Muž
- b. Žena

Celkový počet respondentů ve sledovaném souboru: 80. Z toho 40 žen (tj. 50 %) a 40 mužů (tj. 50%), což odpovídá předem stanovenému kritériu výběru vzorku – tj. heterosexualita párů.

2. Jaké je vaše vzdělání?



**Graf 1: Dosažené vzdělání respondentů**

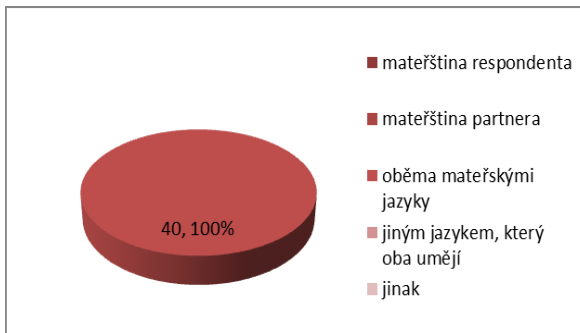
Ze všech respondentů 4 (tj. 5%) odpověděli, že dosáhli základního vzdělání, 35 respondentů (tj. 44%) dosáhlo středoškolského či vyššího odborného vzdělání a 41 (tj. 52%) má dokončené vysokoškolské vzdělání.

3. Je váš partner ze stejné kultury jako vy?

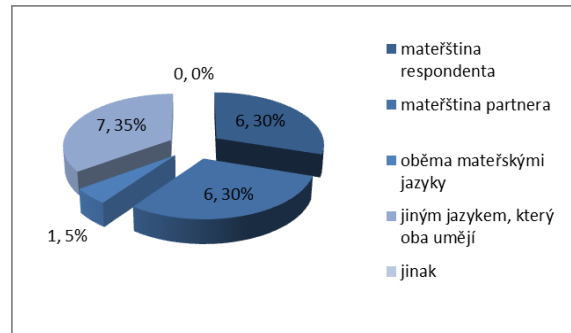
40 (tj. 50%) dotázaných odpovědělo, že jejich partner je ze stejné kultury. Zbývajících 40 (tj. 50%) respondentů uvedlo, že jejich partner není ze stejné kultury, což odpovídá dalšímu ze stanovených kritérií výběru vzorku – stejný počet monokulturních a multikulturních párů. Na základě této otázky bylo možné anonymní dotazníky roztřídit na respondenty, kteří jsou v monokulturním či multikulturním partnerském vztahu.

#### 4. Jakým jazykem se dorozumíváte?

Graf 2a – monokulturní páry



Graf 2b – multikulturní páry

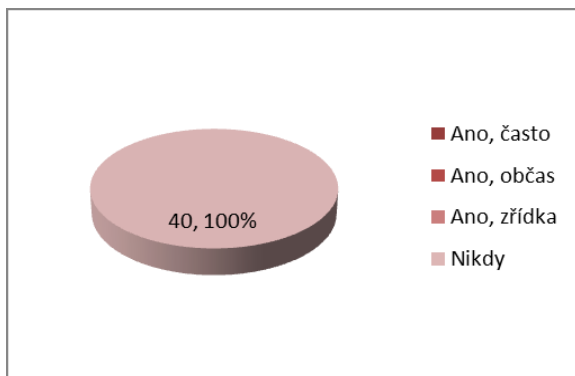


**Graf 2a, b: Dorozumivací jazyk respondentů**

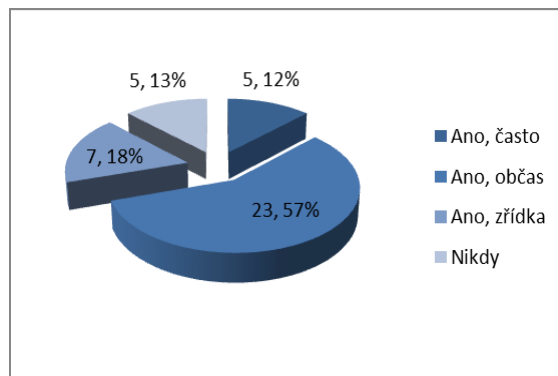
Z uváděných odpovědí jasně vyplývá, že všech 40 (tj. 100%) dotázaných z monokulturních párů se dorozumívá mateřským jazykem, zatímco respondenti z multikulturních párů se dle výsledků šetření nejčastěji s partnerem dorozumívají svým či partnerovým mateřským jazykem. Pouze 14 respondentů (tedy 7 multikulturních párů, tj. 35%) odpovědělo, že se dorozumívají oběma mateřskými jazyky. Více než polovina multikulturních párů tak spolu hovoří jiným jazykem, než jazykem, který je pro oba mateřskou řečí, čímž byla potvrzena hypotéza 1.

5. Dochází mezi vámi k nedorozuměním z důvodu nedokonalé znalosti jazyka?

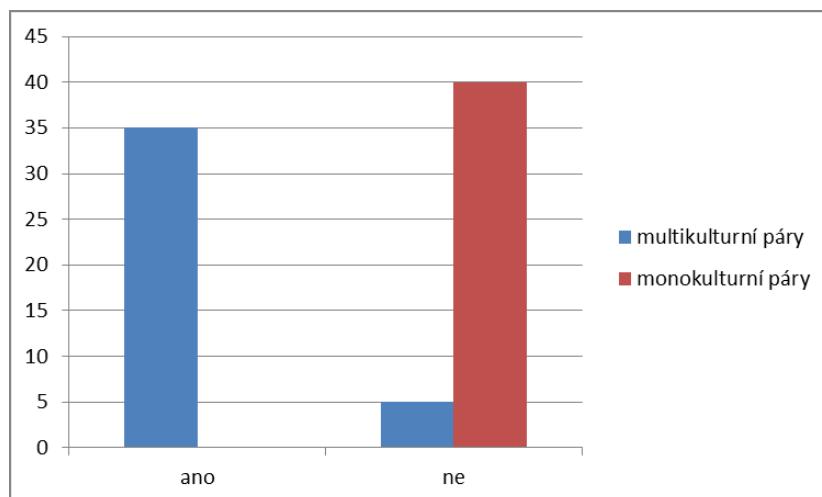
Graf 3a – monokulturní páry



Graf 3b – multikulturní páry



Graf 3a, b: Četnost partnerských nedorozumění z důvodu nedokonalé znalosti jazyka

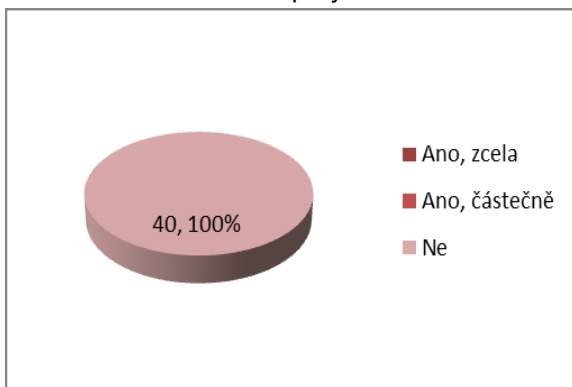


Graf 3c : Souhledné porovnání párů

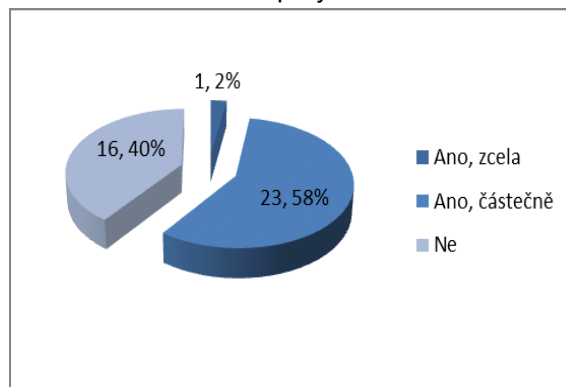
Z otázky č. 5 zcela logicky vyplývá, že mezi monokulturními partnery nedochází k nedorozumění z důvodu nedokonalé znalosti jazyka, zatímco 87% respondentů z multikulturních párů uvádí, že k nedorozuměním z důvodu nedokonalé znalosti jazyka u nich dochází. 57% z nich dokonce odpovědělo, že k nedorozuměním tohoto typu dochází často. Hypotéza 2 tak byla rovněž potvrzena.

6. Myslíte si, že je jazyk překážkou ve vaší partnerské komunikaci?

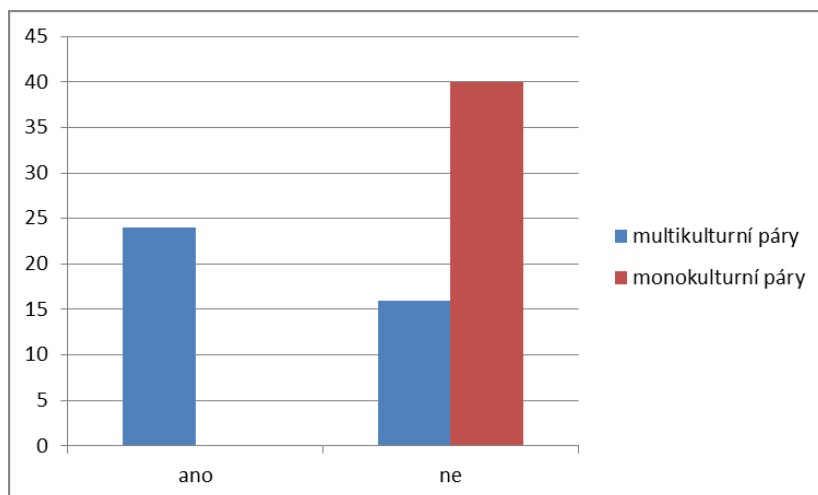
Graf 4a – monokulturní páry



Graf 4b – multikulturní páry



Graf 4a, b: Jazyk jako překážka v partnerské komunikaci

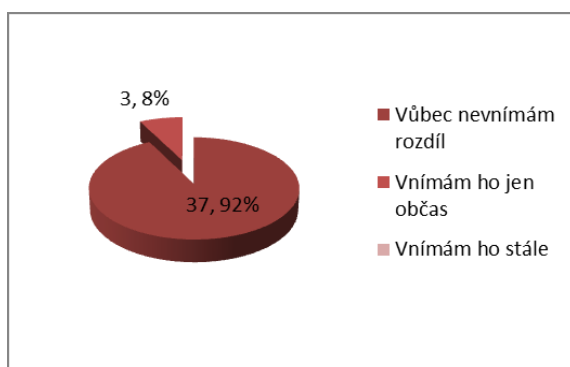


Graf 4c: Souhledné porovnání párů

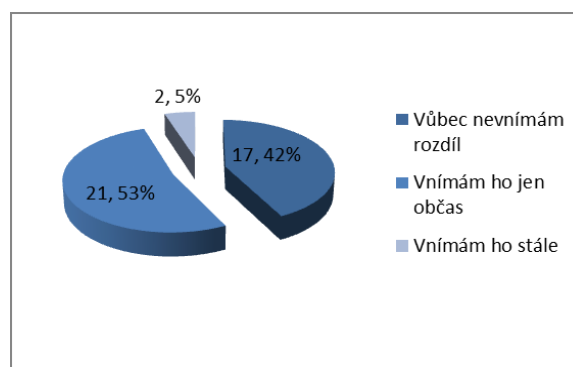
Většina respondentů žijících v multikulturním vztahu (58%) vnímá jazyk jako překážku v partnerské verbální komunikaci. Dle odpovědí respondentů z monokulturních párů se s takovou překážkou nikdo z nich dosud neseťkal.

7. Vnímáte rozdíl ve způsobu neverbální (mimoslovní) komunikace u vás a u vašeho partnera?

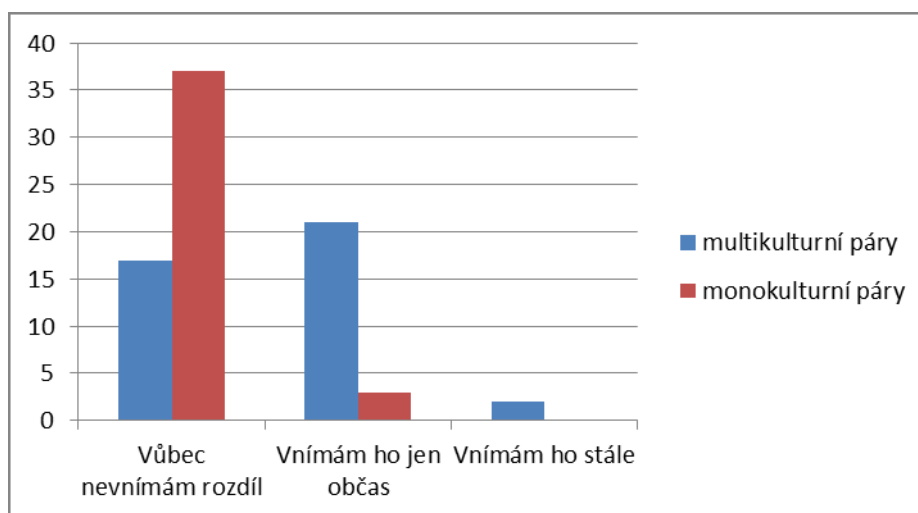
Graf 5a – monokulturní páry



Graf 5b – multikulturní páry



**Graf 5a, b: Rozdíly ve způsobu neverbální komunikace mezi partnery**



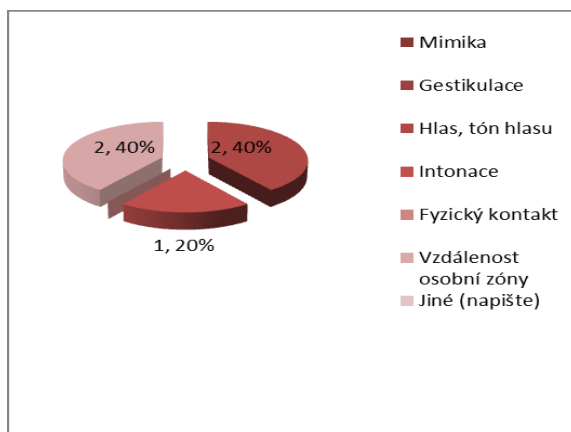
**Graf 5c : Souhledné porovnání párů**

37 dotázaných z monokulturních párů (tj. 92%) a 17 dotázaných z multikulturních párů (tj. 42%) vůbec nevnímá rozdíl ve způsobu neverbální komunikace. Zbývajících 58% multikulturních partnerů však tento rozdíl vnímá, čímž byla potvrzena hypotéza 3.

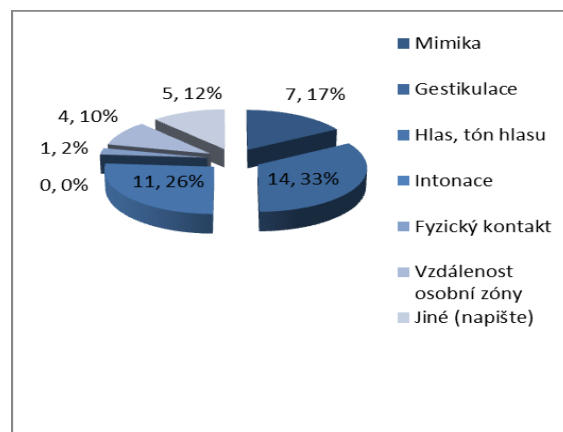
V následujících grafech je dále možné vidět, v jakých oblastech neverbální komunikace byl tento rozdíl nejvíce vnímán. Pro větší přehlednost opět uvádím oba grafy (tedy respondentů z monokulturních a multikulturních párů).



Graf 5d – monokulturní páry



Graf 5e – multikulturní páry

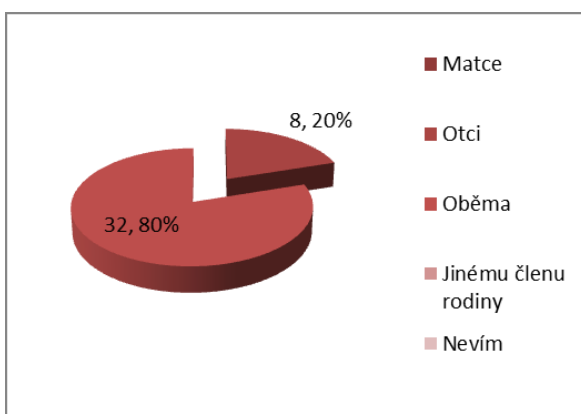


**Graf 5d, e: Oblasti neverbální komunikace, v nichž je rozdíl vnímán nejvíce**

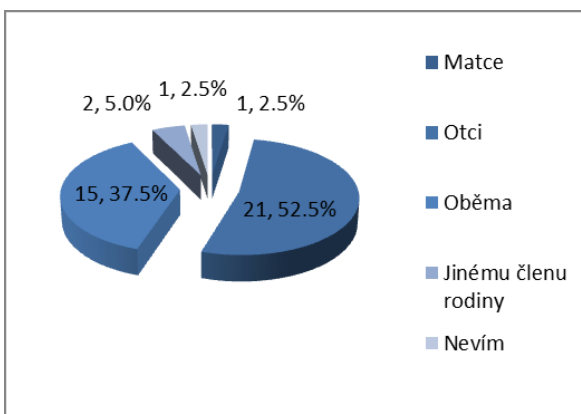
Respondenti z monokulturních párů, kteří rozdíl v neverbální komunikaci občas pociťují (pouze 8% respondentů), nejčastěji z nabízených možností volili intonaci, tónu hlasu a vzdálenost osobní zóny. U multikulturních párů byla škála odpovědí mnohem pestřejší – nejčastěji je rozdíl vnímán v gestikulaci, tónu hlasu a mimice. Odpovědi „jiné“ byla respondentovi ponechána možnost vlastního vyjádření. Díky tomu se mi v několika případech dostalo dalších odpovědí - např.: příliš hlasitý projev či partnerova teatrálnost.

#### 8. Pocházíte z kultury, v níž náleží role „živitel rodiny“:

Graf 6a – monokulturní páry



Graf 6b – multikulturní páry



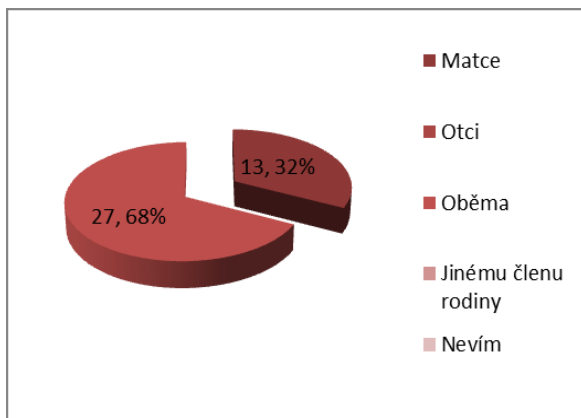
**Graf 6a, b: Role „živitel rodiny“ v rodině respondenta**

32 respondentů z monokulturních párů (tj. 80%) uvedlo jako „živitele rodiny“ oba rodiče, u 8 respondentů (tj. 20%) stále ještě převládá patriarchální model rodiny, kde roli „živitele“ zastává otec. U respondentů z multikulturních párů však výsledky nejsou zdaleka tak jednoznačné – 21 z nich (tj. 52,5%) se domnívá, že role „živitele“ náleží otci, 15 (tj.

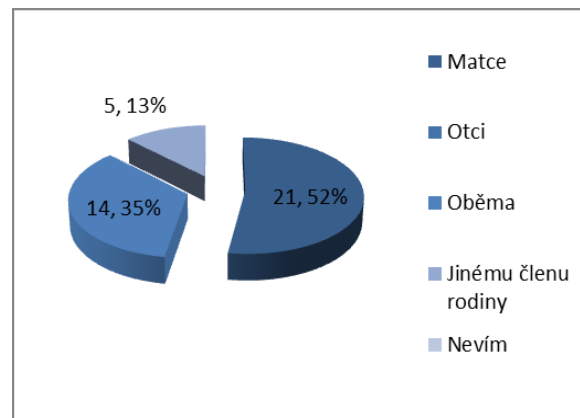
32,5%) přiřkl roli oběma rodičům, 2 (tj. 5%) dokonce pochází z kultury, kde tuto roli zastává jiný člen rodiny.

9. Pocházíte z kultury, v níž náleží role „pečovatel o rodinu“ (péče o členy rodiny a chod domácnosti):

Graf 7a – monokulturní páry



Graf 7b – multikulturní páry

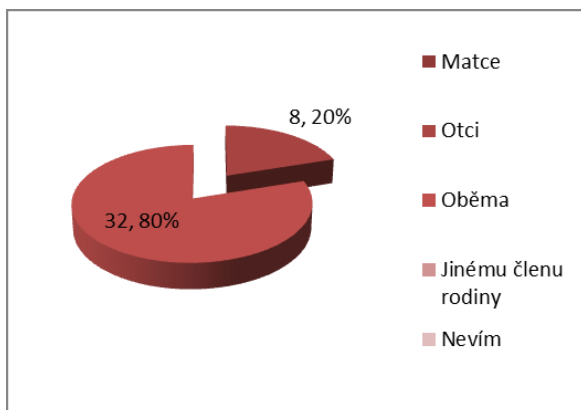


Graf 7a, b: Role „pečovatel o rodinu“ v rodině respondenta

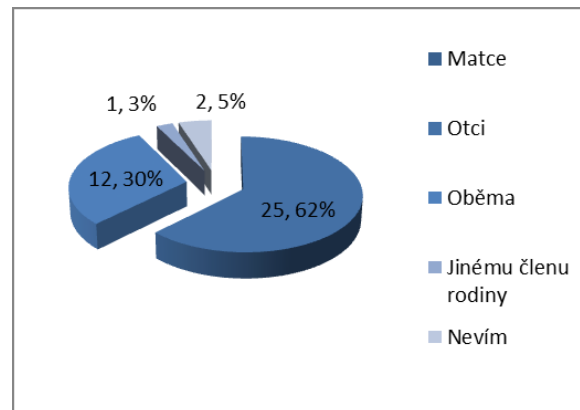
V tomto případě vykazovaly odpovědi respondentů z monokulturních i multikulturních párů jistou podobnost – většina v roli „pečovatele“ shodně uvedla matku (u monokulturních partnerů 68%, u multikulturních partnerů 52%), případně roli přisoudili oběma rodičům (u monokulturních 32%, u multikulturních 35%). Žádný z respondentů neuvedl v této roli otce. U multikulturních párů dále 13% dotázaných uvedlo v roli „pečovatele“ jiného člena rodiny.

10. Pochází váš partner z kultury, v níž náleží role „živitel rodiny“:

Graf 8a – monokulturní páry



Graf 8b – multikulturní páry

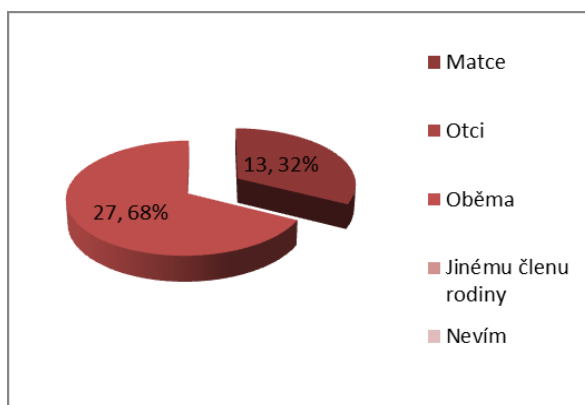


Graf 8a, b: Role „živitel rodiny“ v rodině partnera

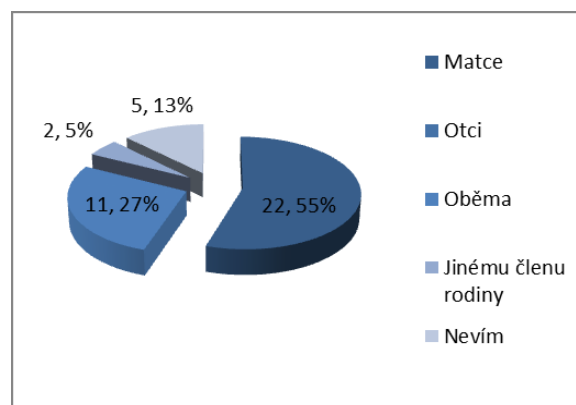
80% monokulturních partnerů vidí v „roli živitele“ oba partnerovi rodiče, podle názoru zbývajících 20% respondentů tuto roli v rodině partnera zastává otec. Většina multikulturních partnerů (62%) se domnívá, že „živitelem“ v partnerově rodině je otec, 30% uvedlo oba rodiče, 5% dotázaných nemělo o rolích v rodině partnera představu.

#### 11. Pochází váš partner z kultury, v níž náleží role „pečovatel o rodinu“:

Graf 9a – monokulturní páry



Graf 9b – multikulturní páry

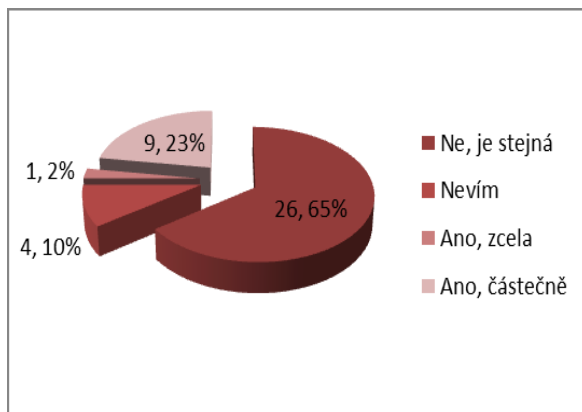


**Graf 9a, b: Role „pečovatel o rodinu“ v rodině partnera**

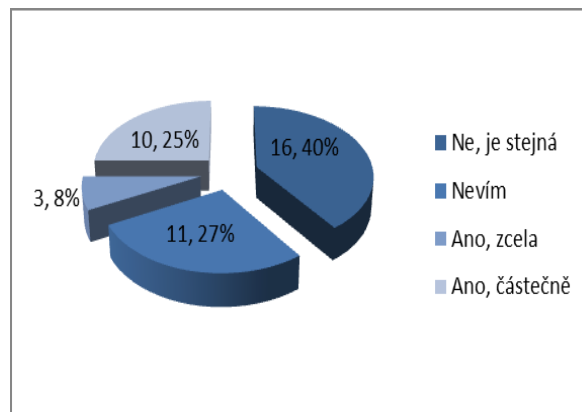
Výsledky monokulturních partnerů vykazují stejné hodnoty jako v otázce číslo 9, což potvrzuje, že respondenti mají velmi podobnou představu o „roli pečovatele“ jak v rodině, ze které pocházejí, tak v rodině partnera. Tuto roli 68% z nich matce, 32% oběma rodičům. I v případě multikulturních partnerů byly odpovědi podobné jako v otázce číslo 9 s tím rozdílem, že 5% respondentů nevědělo, kdo z partnerovy rodiny tuto roli zastává. Většina uváděla jako „pečovatele“ matku (55% respondentů), 27% vidělo v této roli oba partnerovi rodiče, 13% přisoudilo roli jinému členu rodiny.

## 12. Liší se vaše představa a představa vašeho partnera o roli muže a ženy v rodině?

Graf 10a – monokulturní páry



Graf 10b – multikulturní páry

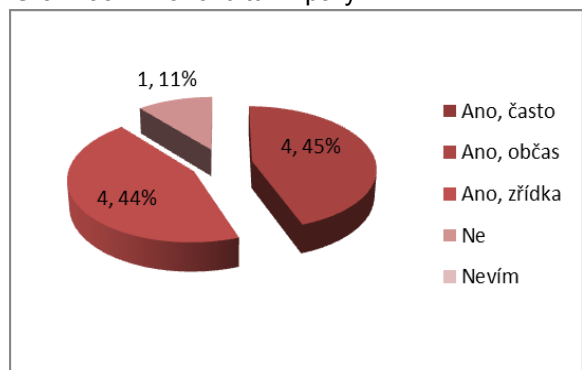


**Graf 10a, b: Rozdílné představy partnerů o roli muže a ženy v rodině**

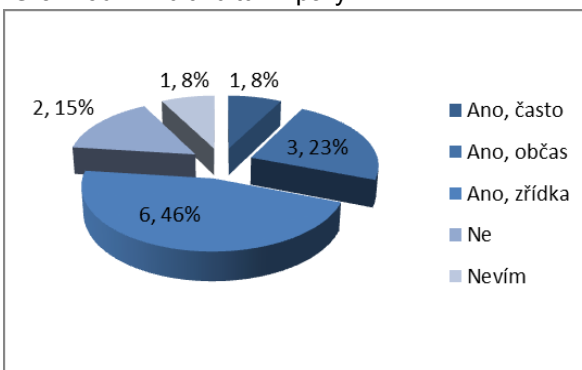
Touto otázkou byla sledována další hypotéza týkající se představ monokulturních i multikulturních partnerů o rolích muže a ženy (hypotéza 4). Předpokládala jsem, že aspoň dvě třetiny všech respondentů mají rozdílnou představu o rolích v rodině. Z výsledků je patrné, že jinou představu mělo 23 respondentů z možných 80, což znamená, že tato hypotéza nebyla potvrzena. Za zmínku však stojí skutečnost, že 15 respondentů nevědělo, zda se jejich a partnerova představa o rolích liší. 42 respondentů uvedlo, že je jejich a partnerova představa o rolích v rodině je stejná. Respondenti, kteří zvolili možnost, že se jejich a partnerova představa o rolích liší (zcela či částečně) odpovídali ještě na doplňující otázku:

Je tato odlišná představa zdrojem vašich partnerských nedorozumění a konfliktů?

Graf 10c – monokulturní páry



Graf 10d – multikulturní páry



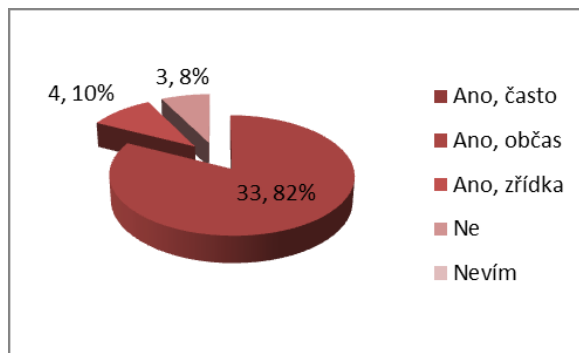
**Graf 10c, d: Rozdílné představy jako zdroj partnerských nedorozumění a konfliktů**

Na otázku odpovídalo 9 respondentů z monokulturních párů (1 respondent tuto

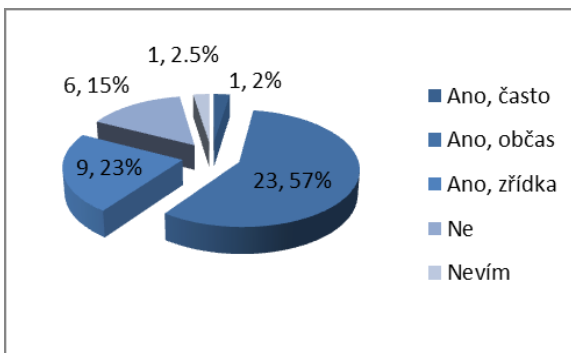
podotázku nezodpověděl) a 13 respondentů z multikulturních párů. Z odpovědí všech respondentů je evidentní, že tato skutečnost je zdrojem partnerských konfliktů. U monokulturních párů v 89% a u multikulturních párů v 77% případů.

### 13. Máte problémy v partnerském soužití?

Graf 11a – monokulturní páry



Graf 11b – multikulturní páry



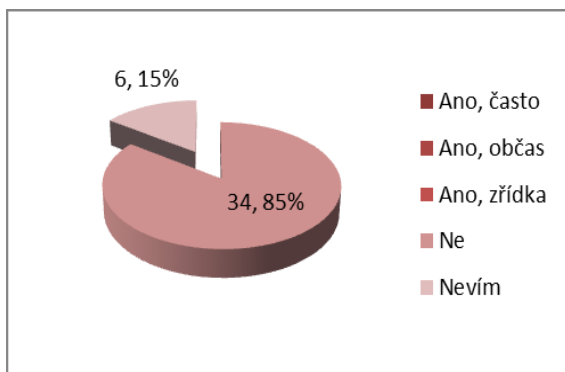
**Graf 11a, b: Četnost partnerských problémů**

Primárním záměrem této otázky nebylo zjistit, zda mají problémy v partnerském soužití častěji monokulturní či multikulturní páry (každý partnerský vztah se totiž občas potýká s různými problémy, což také dokázaly odpovědi respondentů z monokulturních i multikulturních párů, kteří v drtivé většině případů shodně uváděli, že problémy v partnerském soužití mají). Cílem tedy bylo zjistit, z čeho tyto problémy pramení. Otázka č. 13 tak byla dále rozšířena a respondent měl prostor k vlastnímu vyjádření. V případě monokulturních i multikulturních partnerů se mi dostávalo velmi podobných odpovědí:

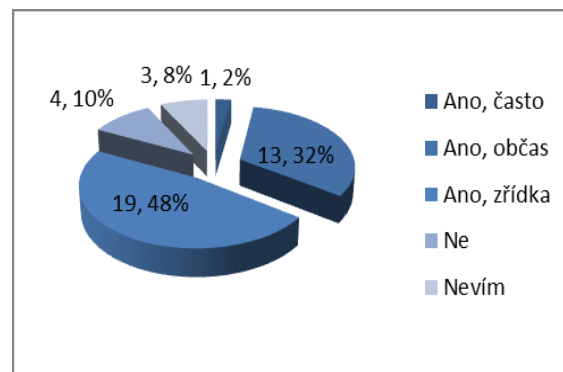
Partnerský problém	Četnost odpovědí respondentů z monokulturních párů	Četnost odpovědí respondentů z multikulturních párů
Žárlivost, podezřívavost	4	5
Nedostatek společně tráveného času, přílišná zaměstnanost partnera/partnerky	5	8
Běžná nedorozumění, rozdílnost názorů	11	13
Jeho/její rodina	6	5

#### 14. Setkali jste se na veřejnosti s negativní reakcí na vašeho partnera?

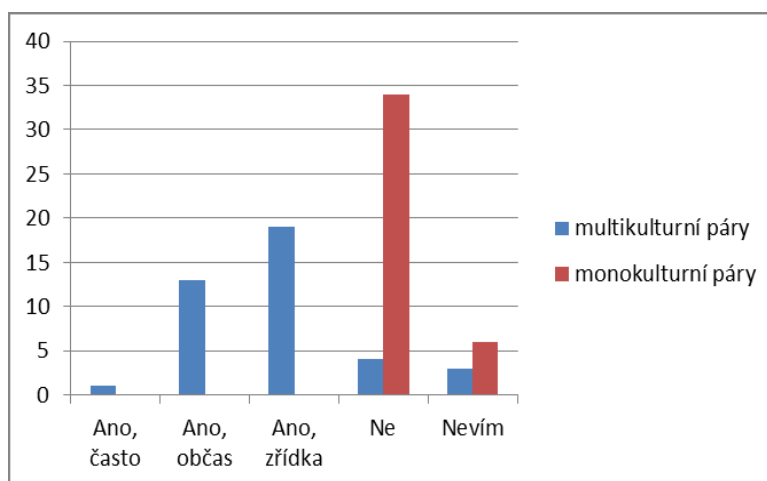
Graf 12a – monokulturní páry



Graf 12b – multikulturní páry



Graf 12a, b: Zkušenost s negativní reakcí na partnera na veřejnosti



Graf 12c: Souhledné porovnání párů

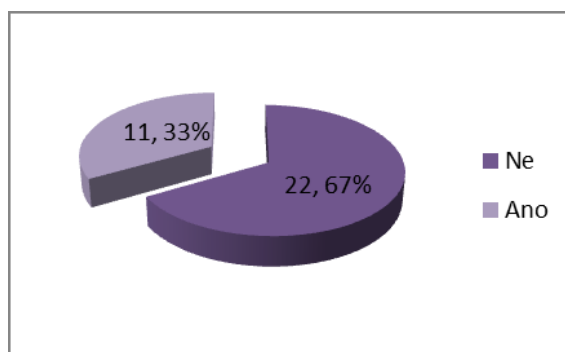
Většina respondentů z monokulturních párů (konkrétně 85%) se s negativní reakcí na jejich partnera na veřejnosti neseťkala. Naproti tomu 82% respondentů z párů multikulturních se tuto zkušenost měla. Hypotéza 5 tak byla tímto potvrzena.

Velmi zajímavé byly ovšem důvody, které respondenti uváděli v doplňující otevřené otázce. Dovolím si na tomto místě pro větší názornost některé z nich citovat:

*„Partnerův exotický vzhled“, „Partnerčina snaha mluvit česky“, „Rozdílnost mezi mnou a mojí partnerkou vždy budí na veřejnosti pozornost – zvláštní pohledy lidí jsou tak každodenním chlebem“, „Zejména v MHD slyším komentáře různého druhu (partner jim naštěstí nerozumí)“, „Partnerka nosí tradiční pandžábské oblečení a tak jsme vždy středem*

pozornosti“, „S partnerem mluvím jazykem Chewa – s negativními reakcemi ohledně našeho vztahu jsem se setkala ze strany některých domorodců – starousedlíků.“

Druhá doplňující podotázka se týkala případného vlivu této negativní reakce na vzájemný vztah partnerů. Odpovídali tedy pouze ti respondenti, kteří s negativní reakcí na jejich partnera měli reálnou zkušenost (celkem 33 respondentů). V případě, že vzájemný vztah partnerů byl touto zkušeností (či zkušenostmi) ovlivněn, byli respondenti opět vyzváni, aby nastínili, jakým způsobem se to v jejich vztahu projevilo.



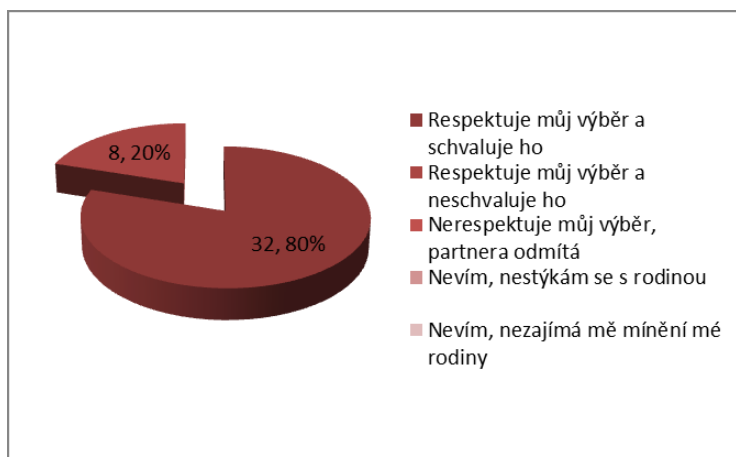
**Graf 12d: Vliv zkušenosti s negativní reakcí na vzájemný vztah partnerů**

Z grafu je zcela jasně vidět, že ve většině případů tato negativní zkušenost vzájemný vztah partnerů neovlivnila. Pouze 11 respondentů uvedlo, že jejich vztah byl tímto ovlivněn. Je však třeba zmínit skutečnost, že 5 z těchto 11 respondentů vnímalo tento vliv v pozitivním slova smyslu, a sice že díky této negativní reakci na veřejnosti se jejich vzájemný vztah s partnerem posílil. Zbývající respondenti vliv popisovali následujícím způsobem:

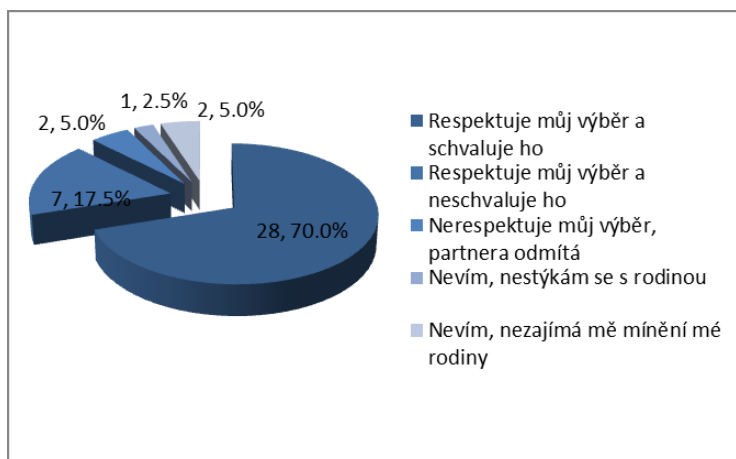
„Snažil jsem se přesvědčit partnerku, aby se oblékala evropsky“, „S partnerem jsme se odstěhovali na neutrální půdu“, „Snažila jsem se mírnit partnerův temperament na veřejnosti“, „Partnerka ztratila chuť učit se česky, obávala se ztrapnění“...

## 15. Jaký vztah má vaše rodina k vašemu partnerovi?

Graf 13a – monokulturní páry



Graf 13b – multikulturní páry



Graf 13a, b: Vztah rodiny k partnerovi

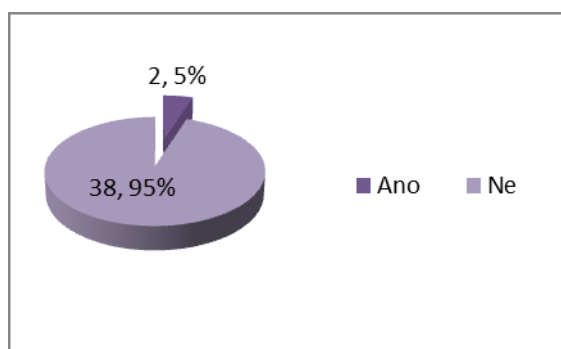
V případě monokulturních i multikulturních párů výsledky potvrdily hypotézu 6 – u většiny párů je skutečně rodina k výběru partnera tolerantní. U monokulturních partnerů je to celých 100% (20% respondentů ovšem uvedlo, že rodina sice jejich výběr respektuje, ale neschvaluje ho). U multikulturních partnerů je rodina k výběru partnera tolerantní v 87,5% případů (z toho 17,5% výběr respektuje, ale neschvaluje ho), u 5% respondentů rodina výběr nerespektuje a partnera odmítá a 7,5% respondentů neví, zda jejich rodina partnera respektuje či nerespektuje, protože se s rodinou buď nestýkají, nebo je mínění rodiny nezajímá.



Jako důvod, proč rodina partnera odmítá, respondenti např. uvedli:

*„Moje rodina mi vybrala jinou partnerku“, „Rodina nesouhlasí, abych žila s muslimem – prý se k ženám nechovají dobře. Neschvalují naše soužití.“*

Poslední podotázka zjišťovala, zda odmítnutí partnera rodinou ovlivnilo vzájemný vztah partnerů.



**Graf 13c : Vliv rodiny na vzájemný vztah partnerů**

95% respondentů je přesvědčeno o tom, že tato rodinná situace jejich vzájemný vztah s partnerem neovlivnila a hypotéza 7 tak nebyla potvrzena. Pouze 2 respondenti uvedli, že jistý vliv pocítují:

*„K rodičům jezdím sama (bez partnera) – nenavštěvujeme se tudíž tak často jak tomu bylo dříve.“*

*„S mojí rodinou se nestýkáme. Pouze s rodinou partnerky – ta je našemu vztahu nakloněna. Přál bych si, aby se situace změnila.“*

## ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo na základě kvantitativního výzkumného šetření porovnat partnerské soužití multikulturních a monokulturních párů a pokud možno potvrdit kauzální nexus mezi partnerskými problémy a rozdílností kultur partnerů. Záměrem však nebylo multikulturní vztah devalvovat či jej nadobro zatratit, ale upozornit na celkovou náročnost takového soužití a poukázat na dílčí složitosti narušující jeho funkčnost a harmoničnost.

V teoretické části jsem se v jednotlivých kapitolách soustředila především na zmapování těch oblastí partnerského soužití, které mohou potenciálně nejvíce ohrozit stabilitu multikulturního vztahu – a to sociokulturně determinovanou rozdílnost chápání role muže a ženy, vliv orientační rodiny a vzájemnou komunikace. Právě tyto skutečnosti totiž hypoteticky mohou multikulturní pár v porovnání s párem monokulturním posouvat do značně nevýhodné pozice. Na tomto místě je však třeba opět zdůraznit skutečnost, že totiž samotná osobnost partnera (zejména pak jeho/její ochota ke kompromisu, flexibilita a míra tolerance) nepochybně sehrává v každém partnerském vztahu zásadní úlohu. Tím spíše pak ve vztahu multikulturním, kde pojem “tolerance” nabývá zcela nových a dosud nepoznaných rozměrů, než je tomu v případě soužití monokulturního.

“Rizikové oblasti” multikulturního partnerského soužití, které byly podrobně rozpracovány v teoretické části práce, se mi staly vodítkem k sestavení dotazníku, na jehož základě bylo provedeno porovnání soužití monokulturních a multikulturních párů. Na počátku výzkumu jsem si stanovila 7 hypotéz, z nichž 5 bylo potvrzeno, a 2 byly vyvráceny. Z výsledků šetření tak jasně vyplynulo, že většina multikulturních párů skutečně řeší problémy týkající se vzájemné partnerské komunikace – a to jak v oblasti verbální, tak i v oblasti neverbální komunikace. Zejména verbální složka komunikace se ukázala jako značný „handicap“ multikulturních párů ve srovnání s páry monokulturními, které problém jazykové bariéry neřeší. Hypotéza týkající se rozdílného chápání rolí muže a ženy u multikulturních párů potvrzena nebyla. Tento výsledek však připisuji skutečnosti, že téměř třetina respondentů z multikulturních párů neměla představu o tom, jak mužskou a ženskou roli vnímá jejich partner a nedokázali tak odpovědět, zda se jejich představy navzájem liší. Podobně tomu bylo i v případě, kdy měli respondenti hodnotit roli „živitele“ a „pečovatele“ v partnerově rodině – někteří neměli reálnou zkušenost s partnerovou rodinou, a tudíž nevěděli, komu konkrétní role připisat.

Další oblast výzkumu se týkala reakce okolí a rodiny na multikulturní partnerský vztah. Výzkum potvrdil, že většina respondentů z multikulturních párů (konkrétně 82%) se na veřejnosti setkala s negativní reakcí na jejich partnera. Tato negativní zkušenost však v 67% případů vzájemný vztah partnerů neovlivnila. Hypotéza tedy tímto potvrzena nebyla. Jako pravdivá se však ukázala hypotéza ověřující míru tolerance rodiny vůči partnerovi z jiné kultury. Dle výsledků šetření byla rodina u multikulturních partnerů k výběru partnera tolerantní v 87,5% případů.

Jsem si plně vědoma skutečnosti, že zvolené téma bakalářské práce je velmi obsáhlé a vzhledem k jeho naléhavé aktuálnosti by si nepochybně zasloužilo rozsáhlejší sociologickou studii. I já sama jsem během analýzy výsledků výzkumné části svým způsobem „prozřela“ a dospěla k přesvědčení, že v další práci týkající se podobného tématu bych se cíleně zaměřila pouze na jednotlivce, kteří multikulturním partnerským soužitím v minulosti prošli, ale v současné době již k této záležitosti získali patřičný odstup a svoji zkušenost by tak hodnotili střizlivěji. Tento postup by dle mého názoru eliminoval zkreslené výpovědi těch respondentů, kteří se v době realizace výzkumu nacházejí ve fázi zamilovanosti a pod vlivem hormonů či díky momentální multikulturní fascinaci tak vztah i partnera vnímají ve zcela odlišných perspektívách. Limit „minulé zkušeností s multikulturním partnerským soužitím“ pro výběr respondentů by se mi jevil jako vhodnější.

I přes tento dílčí „nedostatek“ se domnívám, že zjištěné údaje mohou sloužit jako podklad pro další výzkum v oblasti problematiky multikulturního partnerství.

## POUŽITÁ LITERATURA

Atkinsová, R.: *Psychologie*. Victoria Publishing, Praha 1995. 863 s.  
ISBN 80-8560-535-X

Barker, Ch.: *Slovník kulturních studií*. Portál, Praha 2006. 206 s.  
ISBN 80-7367-099-2

Barša, P.: *Politická teorie multikulturalismu*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 1999. 347 s.  
ISBN 80-7325-020-9

Bauman, Z.: *Úvahy o postmoderní době*. Sociologické nakladatelství, Praha 2002.  
165 s.  
ISBN 80-86429-11-3

Bäumlová, B.: *Tajemství lidského úsměvu*. Triton, Praha 2006. 121 s.  
ISBN 80-7254-781-X

Beck, U.: *Riziková společnost*. Sociologické nakladatelství, Praha 2004. 431 s.  
ISBN 80-86429-32-6

Berry, J. W. et al.: *Cross-cultural Psychology. Research and Applications*. Cambridge U. P., Cambridge 2002.

Brettell, C. B.; Sargent, C. F.: *Gender in cross-cultural perspective*. Prentice Hall, New Jersey 1997. 560 s.  
ISBN 0-13-533613-9

Butler, J.: *Trampoty s rodou: feminizmus a podryvanie identity*. Aspekt, Bratislava 2003. 222 s.  
ISBN 80-85549-41-7

Caplan, P. J.: *Gender differences in human cognition*. Oxford University Press, Oxford 1997. 182 s.

ISBN 0-19-511290-3

Corneau, G.: *Anatomie lásky*. Portál, Praha 2000. 247 s.

ISBN 80-7178-398-6

Crabb, L.: *Muž a žena. Návrat domů*, Praha 1997. 167 s.

ISBN 80-85495-72-4

Cviková, J.; Juráňová, J.(ed.): *Ružový a modrý svět. Rodové stereotypy a ich následky*, Aspekt, Bratislava 2003. 290 s.

ISBN 80-89140-02-5

Čermáková, M.; Hašková, H. a kol.: *Souvislosti a změny genderových diferencí v české společnosti v 90. letech*, SOÚ AV ČR, Praha 2000. 145 s.

ISBN 80-85950-83-9

Daly, S.; Wice, N.: *Alt. Culture: Encyklopedie alternativní kultury*. Books, Brno 1999. 384 s.

ISBN 80-7242-065-8

De Singly, F.: *Sociologie současné rodiny*. Portál, Praha 1999. 128 s.

ISBN 80-7178-249-1

Ehl, M.: *Globalizace pro a proti*. Academia, Praha 2001. 185 s.

ISBN 80-200-0897-7

Giddens, A.: *Sociologie*. Argo, Praha 1999. 595 s.

ISBN 80-7203-124-4

Gilligan, C.: *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*. Portál, Praha 2001. 192 s.

ISBN 80-7178-402-8

Gjuričová, Š.; Kubička J.: *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*. Grada, Praha 2003. 182 s.

ISBN 80-247-0415-3

Hall, S.: *The Multi-cultural Question*. Pavis Papers, Faculty of Social Sciences, Open University, Milton Keynes 2000.

Hartl, P.; Hartlová, H.: *Psychologický slovník*. Portál, Praha 2000. 774 s.

ISBN 80-7178-303-X

Helus, Z.: *Vyznat se v dětech*, SPN, Praha 1987. 216 s.

ISBN 14-186-87

Helus, Z.: *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Portál, Praha 2004. 232 s.

ISBN 80-7178-888-0

Hirt, T.; Jakoubek, M.: *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2005. 279 s.

ISBN 80-86898-22-9

Janebová, R.: *Sociální problémy z aspektu gender*. Gaudeamus, Hradec Králové 2006. 106 s.

ISBN 80-7041-512-6

Janošová, P.: *Dívčí a chlapecká identita*. Grada, Praha 2008. 285 s.

ISBN 978-80-247-2284-9

Jarkovská, L.: *Prohlédněme genderové stereotypy*, In *ABC feminizmu*. Nesehnutí, Brno 2004. 232 s.

ISBN 80-903228-3-2

Kandert, J.: Žena v jiných kulturních perspektivách. *Sociologický časopis*, 1995, roč. 31, č. 1, s. 49-59.

Karsten, H.: *Ženy, muži – genderové role, jejich původ a vývoj*. Portál, Praha 2006. 183 s.  
ISBN 80-7367-145-X

Keller, J.: *Úvod do sociologie*. Sociologické nakladatelství, Praha 2002. 204 s.  
ISBN 80-85850-25-7

Křivohlavý, J.: *Jak si navzájem lépe porozumět*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1988. 235 s.  
ISBN neuvedeno

Macek, P.: *Adolescence*. Portál, Praha 2003. 141 s.  
ISBN 80-7178-747-7

Matějková, E.: *Řešíme partnerské problémy*. Grada, Praha 2009. 144 s.  
ISBN 978-80-247-2338-9

Maříková, H.; Věšíňová-Kalivodová, E.(ed.): *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Sborník studií, Open Society Fund, Praha 1999. 171 s.  
ISBN neuvedeno

Maříková, H.: *Proměny současné české rodiny*. Sociologické nakladatelství, Praha 2000. 170 s.  
ISBN 80-85850-93-1

Matoušek, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Sociologické nakladatelství, Praha 1993. 124 s.  
ISBN 80-901424-7-8

Matoušek, O.; Pazlarová, H.: *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Portál, Praha 2010. 184 s.

ISBN 978-80-7367-739-8

Možný, I.: *Moderní rodina*. Nakladatelství Blok, Brno 1990. 184 s.

ISBN 80-7029-018-8

Murphy, F. R.: *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Sociologické nakladatelství, Praha 2008. 267 s.

ISBN 80-85850-53-2

Nakonečný, M.: *Úvod do psychologie*, Academia, Praha 2003. 507 s.

ISBN 80-200-0993-0

Nakonečný, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*, Academia, Praha 1997. 437 s.

ISBN 80-200-0625-7

Oakley, A.: *Pohlaví, gender a společnost*. Portál, Praha 2000. 176 s.

ISBN 80-7178-403-6

Pavlica, K.; Křížková, A.: *Management genderových vztahů: Postavení žen a mužů v organizaci*. Management Press, Praha 2004. 155 s.

ISBN 80-7261-117-8

Peas A.; Peas, B.: *Proč muži neposlouchají a ženy neumí číst v mapách*. Nakladatelství Alman, Brno 2000. 317 s.

ISBN 80-86135-15-2

Plaňava, I.: *Manželství a rodiny*. Nakladatelství Doplněk, Brno 2000. 296 s.

ISBN 80-7239-039-2

Průcha, J.: *Interkulturní komunikace*. Grada, Praha 2010. 200 s.

ISBN 978-80-247-3069-1

Průcha, J.: *Interkulturní psychologie*. Portál, Praha 2007. 224 s.



ISBN 978-80-7367-709-1

Renzetti, C.; Curran J. D.: *Ženy, muži a společnost*, Karolinum, Praha 2003. 642 s.  
ISBN 80-246-0525-2

Smetáčková, I.; Vlková, K. (ed.): *Gender ve škole. Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Otevřená společnost, Praha 2005. 191 s.  
ISBN 80-903331-2-5

Soukup, V.: *Přehled antropologických teorií kultury*, Portál, Praha 2000. 232 s.  
ISBN 80-7178-328-5

Šmolka, P.: *Výběr partnera. Pro nezadané i zadané*. Grada Publishing, Praha 2005. 128 s.  
ISBN 80-247-1080-3

Šmolka, P.: *Muž a žena – návod k použití*. Portál, Praha 2004. 160 s.  
ISBN 80-7178-911-9

Taylor, Ch.: *Multikulturalismus*. Nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, Praha 2001.  
183 s.  
ISBN 80-7007-161-3

Vágnerová, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál, Praha 2004. 872 s.  
ISBN 80-7178-802-3

Vágnerová, M.: *Základy psychologie*. Karolinum, Praha 2004. 356 s.  
ISBN 80-246-0841-3

Vágnerová, M.: *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*, Karolinum, Praha 2005. 467 s.  
ISBN 80-246-0956-8

Valdrová, J.: *Gender a společnost*. Univerzita J.E. Purkyně, Ústí nad Labem 2006. 236 s.

ISBN 80-7044-808-3

Van Peltová, N.: *Umění komunikace*. Advent-Orion, Praha 2001. 205 s.

ISBN 80-7172-564-1

Vodák, F.: Anketa o ženské role v soudobé společnosti. *Analogon*, 1994, č. 12, s. 53 – 58.

Vybíral, Z.: *Psychologie lidské komunikace*. Portál, Praha 2000. 264 s.

ISBN 80-7178-291-2

Výrost, J.; Slaměník, I.: *Sociální psychologie*. ISV, Praha 1997. 453 s.

ISBN 80-85866-20-X

Zábrodská, K.: *Variace na gender. Poststrukturalismus, diskursivní analýza a genderová identita*. Academia, Praha 2009. 197 s.

ISBN 978-80-200-1752-9

### **Internetové zdroje:**

Varianty – Interkulturní vzdělávací program společnosti Člověk v tísni. Dostupné na:  
<<http://www.varianty.cz/index.php?id=20&notion=26>>

## **SEZNAM PŘÍLOH**

Příloha č. 1: Dotazník, str. 62

Příloha č. 2: Dotazník v anglické mutaci, str. 67

## **SUMMARY**

Problematika multikultúrného partnerstva

Problems of multicultural partnership

Iveta Motilová

The aim of this thesis was to compare multicultural and mono-cultural couples on the basis of quantitative research, and if possible to confirm a causal nexus between partner problems and cultural differences of both partners. However, the main intention was not to devalue the multicultural relationship but to highlight the overall demandingness of such cohabitation and point out the difficulties distorting its functionality and harmony. The quantitative research has confirmed main hypothesis that there is a higher risk of partnership failure in a multicultural relationship due to a number of interacting factors such as language barrier, differences in nonverbal communication, nescience of partner's idea about the male and female role etc. The research has proven that the multicultural couples must face various problems more often than mono-cultural couples and these problems might adversely affect their relationship. Nevertheless, the author expresses positively about the potential survival of the multicultural partnership but with an emphasis that this „multicultural choice” is surely going to be more difficult for both partners for reasons stated above.

# PŘÍLOHY

Příloha č.1

## Dotazník

Zakroužkujte, prosím, vždy tu odpověď, o které si myslíte, že je nejbližší skutečnosti. Tam, kde jste vyzváni, odpovězte i na podotázky.

Dotazník je anonymní, proto jej, prosím, nepodepisujte. Získané informace budou sloužit pouze pro studijní účely jako podklad pro bakalářskou práci.

16. Jste:

- a. Muž
- b. Žena

17. Jaké je vaše vzdělání?

- a. ZŠ
- b. SŠ nebo odborné učiliště
- c. VŠ

18. Je váš partner ze stejné kultury jako vy?

- a. Ano
- b. Ne

19. Jakým jazykem se dorozumíváte?

- a. Jazykem, který je vaší mateřskou řečí
- b. Jazykem, který je mateřskou řečí vašeho partnera
- c. Jazykem, který je mateřskou řečí vaší i vašeho partnera
- d. Jiným jazykem, který umíte společně, ale není vaší mateřskou řečí
- e. Jinak

20. Dochází mezi vámi k nedorozuměním z důvodu nedokonalé znalosti jazyka?

- a. Ano, často
- b. Ano, občas
- c. Ano, ale jen velmi zřídka
- d. Nikdy

21. Myslíte si, že je jazyk překážkou ve vaší partnerské komunikaci?

- a. Ano, zcela
- b. Ano, částečně
- c. Ne

22. Vnímáte rozdíl ve způsobu neverbální (mimoslovní) komunikace u vás a u vašeho partnera?
- Vůbec nevnímám rozdíl
  - Vnímám ho jen občas
  - Vnímám ho stále

V případě, že jste zatrhlí bod b) nebo c), odpovězte na následující otázku:

Čeho se tento rozdíl týká? (zakroužkujte, lze vybrat i více možností)

- Mimika
- Gestikulace
- Hlas, tón hlasu
- Intonace
- Fyzický kontakt
- Vzdálenost osobní zóny
- Jiné (napíšte)

.....  
.....

23. Pocházíte z kultury, v níž náleží role „živitel rodiny“:

- Matce
- Otci
- Jinému členu rodiny
- Oběma
- Nevím

24. Pocházíte z kultury, v níž náleží role „pečovatel o rodinu“ (tj. péče o členy rodiny a chod domácnosti):

- Matce
- Otci
- Jinému členu rodiny
- Oběma
- Nevím

25. Pochází váš partner z kultury, v níž náleží role „živitel rodiny“:

- Matce
- Otci
- Jinému členu rodiny
- Oběma
- Nevím

26. Pochází váš partner z kultury, v níž náleží role „pečovatel o rodinu“ (tj. péče o členy rodiny a chod domácnosti):

- Matce
- Otci
- Jinému členu rodiny

- d. Oběma
- e. Nevím

27. Liší se vaše představa a představa vašeho partnera o roli muže a ženy v rodině?

- a. Ne, je stejná
- b. Nevím
- c. Ano, zcela
- d. Ano, částečně

V případě, že jste odpověděli Ano, odpovězte na následující otázku:

Je tato odlišná představa zdrojem vašich partnerských nedorozumění a konfliktů?

- Ano, často
- Ano, občas
- Ano, zřídka
- Ne
- Nevím

28. Máte problémy v partnerském soužití?

- a. Ano, často
- b. Ano, občas
- c. Ano, zřídka
- d. Ne
- e. Nevím

V případě, že jste odpověděli Ano, odpovězte na následující otázku:

Z čeho si myslíte, že tyto problémy pramení? Napište:

.....

.....

.....

.....

.....

29. Setkali jste se na veřejnosti s negativní reakcí na vašeho partnera?

- a. Ano, často
- b. Ano, občas
- c. Ano, zřídka
- d. Nikdy
- e. Nevím

V případě, že jste odpověděli Ano, odpovězte na následující dvě otázky :

A. Co si myslíte, že bylo důvodem této negativní reakce?

.....

.....

.....

.....

.....

B. Ovlivnily negativní reakce veřejnosti na vašeho partnera váš vzájemný vztah?

- Ne
- Ano

Když ano, tak jak?

.....

.....

.....

.....

30. Jaký vztah má vaše rodina k vašemu partnerovi?

- Respektuje můj výběr a schvaluje ho
- Respektuje můj výběr a neschvaluje ho
- Nerespektuje můj výběr, partnera odmítá
- Nevím, nestýkám se s rodinou
- Nevím, nezajímá mě mínění mé rodiny

V případě, že jste vybrali možnost c), odpovězte na následující dvě otázky:

A. Proč rodina váš výběr nerespektuje a partnera odmítá?

.....

.....

.....

.....

.....

B. Ovlivnilo odmítnutí vašeho partnera rodinou váš vzájemný vztah?

- Ne
- Ano

Když ano, tak jak?



.....  
.....  
.....  
.....

Velice děkuji za vyplnění dotazníku

**Iveta Motilová**

## Questionnaire

Circle the answer that is in your point of view the closest the truth. Please read carefully – there also are sub-questions on some questions so kindly answer them as well.

This questionnaire is anonymous so please do not sign it. Information gathered from this survey will be used as the basis for my bachelor thesis.

1. Are you:
  - a. Male
  - b. Female
  
2. What level of education have you achieved?
  - a. Primary education
  - b. Secondary education (School leaving certificate or the equivalent)
  - c. Higher education
  
3. Is your partner from the same culture as you?
  - a. Yes
  - b. No
  
4. What language do you speak to each other?
  - a. The language which is your mother tongue
  - b. The language which is the mother tongue of your partner
  - c. The language which is the mother tongue for both of you
  - d. Another language which both of you can speak, but it is not your mother tongue
  - e. Other possible
  
5. Are there any misunderstandings between you and your partner caused by imperfect language skills?
  - a. Yes, often
  - b. Yes, sometimes
  - c. Yes, but rarely
  - d. Never
  
6. Do you suppose that the language is an obstacle in your partner communication?
  - a. Yes, completely
  - b. Yes, partly
  - c. No
  
7. Have you ever noticed any difference in your way of nonverbal communication and in way of your partner?
  - a. I have not noticed at all

- b. I perceive it sometimes
- c. I perceive it all the time

In case you have chosen option b) or c), kindly answer following question:

What is the difference about? (You can choose more options)

- Face-play
- Gesture
- Voice, voice tone
- Intonation
- Physical contact
- Personal distance zone
- The others (please state below)

.....  
.....

8. Are you coming from a culture, where „the role of breadwinner” refers to:

- a. Mother
- b. Father
- c. Another member of family
- d. Both parents
- e. I do not know

9. Are you coming from a culture, where „the role of family minder” refers to:

- a. Mother
- b. Father
- c. Another member of family
- d. Both parents
- e. I do not know

10. Is your partner coming from the culture, where „the role of breadwinner” refers to:

- a. Mother
- b. Father
- c. Another member of family
- d. Both parents
- e. I do not know

11. Is your partner coming from the culture, where „the role of family minder” refers to:

- a. Mother
- b. Father

- c. Another member of family
- d. Both parents
- e. I do not know

12. Is your concept about male and female role in family different from the concept of your partner?
- a. No, it is the same
  - b. I do not know
  - c. Yes, completely
  - d. Yes, partly

In case that you have answered Yes, kindly answer following question: Are these different ideas about roles the source of misunderstandings or conflicts between you and your partner?

- Yes, often
- Yes, sometimes
- Yes, rarely
- No
- I do not know

13. Do you have any problems in your partnership?
- a. Yes, often
  - b. Yes, sometimes
  - c. Yes, rarely
  - d. No
  - e. I do not know

In case that you have answered Yes, kindly answer following question:  
What do you think is the main source of problems in your relationship?  
Please state bellow:

.....

.....

.....

.....

.....

14. Have you ever witnessed any negative reaction on your partner in public?
- a. Yes, often
  - b. Yes, sometimes
  - c. Yes, rarely

- d. Never
- e. I do not know

In case you have ticked Yes please answer 2 following questions:

A. What do you think was the reason of negative reaction on your partner?

.....

.....

.....

.....

.....

C. Have those negative reactions in public influenced the relationship with your partner?

- No
- Yes

If so, how?

.....

.....

.....

.....

15. What is your family's attitude towards your partner?

- a. My family respects my choice and approve of my partner
- b. My family respects my choice but does not approve of my partner
- c. My family does not respect my choice and refuses my partner
- d. I do not know, I do not associate with my family
- e. I do not know, I do not care what my family thinks about my partner

In case that your answer is c), please answer 2 following questions:

C. Why does your family not respect your choice and refuses your partner?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

D. Has this refusal influenced your mutual relationship?

- No
- Yes

If so, how?

.....

.....

.....

.....

Thank you very much indeed for filling out this questionnaire.

**Iveta Motilová**